

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.13 - МКР.1951«С» 2023.10.26 04 ПЗ

МИСНИК КАТЕРИНИ РОМАНІВНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

УДК: 338.43.054.32:633.11

ПОГОДЖЕННЯ
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри економіки

_____ **Анатолій ДІБРОВА**
« ____ » _____ 2024 р.

_____ **Вікторія БАЙДАЛА**
« ____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Економічний механізм прибуткового
виробництва зернових культур у сільськогосподарському
підприємстві»

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма Економіка підприємства

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

к.е.н., доцент _____

Тетяна ГУЦУЛ

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**

к.е.н., доцент _____

Людмила СТЕПАСЮК

Виконала

Катерина МИСНИК

Київ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет**

**ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри економіки**

д.е.н., проф. _____ **Вікторія БАЙДАЛА**
(підпис)

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студентці

Мисник Катерині Романівні

[прізвище, ім'я, по-батькові]

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма Економіка підприємства

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи **«Економічний механізм прибуткового виробництва зернових культур у сільськогосподарському підприємстві»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України **№ 1951 «С» від 26.10.2023 р.**

Термін подання завершеної роботи на кафедру **2024.11.20**

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: наукові публікації, підручники, статистичні дані Державної служби статистики України, статті наукових журналів, річні звіти ТОВ «РАЙЗ СХІД» літературні та Інтернет-джерела, нормативна та довідкова література.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні основи формування економічного механізму прибуткового виробництва зернових культур
2. Стан та ефективність виробництва зернових культур в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» Миргородського району Полтавської області
3. Обґрунтування напрямів прибуткового виробництва зернових культур

Дата видачі завдання «06» листопада 2023 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ **Людмила СТЕПАСЮК**

Завдання прийняла до виконання _____ **Катерина МИСНИК**

РЕФЕРАТ

Магістерська робота написана українською мовою, складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій. Викладена на 75 сторінках машинописного тексту, ілюстрована 23 таблицями та 16 рисунками. Список використаної літератури складає 49 джерел.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад формування та використання прибутку підприємства, здійснення його комплексної оцінки та розробка практичних рекомендацій щодо його підвищення.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені наступні завдання:

- узагальнити теоретичні основи формування економічного механізму зернових культур;
- обґрунтувати методiku визначення економічної ефективності виробництва зернових культур;
- здійснити аналіз сучасного стану підприємства та охарактеризувати динаміку виробництва зернових культур;
- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва зернових культур та проаналізувати вплив основних факторів на прибутковість даних культур;
- здійснити розрахунок ефекту від переробки зерна кукурудзи на біоетанол;
- розкрити суть та важливість запровадження раціональної сівозміни як фактору збільшення прибутку підприємства;
- розкрити суть інновацій, як фактору підвищення прибутковості виробництва зернових культур.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування та використання прибутку підприємства.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування і використання прибутку в ТОВ «РАЙЗ СХІД» Миргородського району Полтавської області.

Ключові слова: прибуток, зернові культури, інновації, рентабельність

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПРИБУТКОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР	8
1.1. Сутність та зміст економічного механізму	8
1.2. Сучасний стан виробництва зернових культур в Україні.....	11
1.3. Методичні основи визначення економічної ефективності виробництва зернових культур	16
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В ТОВ «РАЙЗ-СХІД» МИРГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	21
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	21
2.2. Стан та динаміка розвитку виробництва зернових культур	38
2.3. Економічна ефективність виробництва зернових культур.....	42
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПРИБУТКОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР.....	52
3.1. Виробництво біоетанолу – перспективний напрямок для України.....	52
3.2. Раціональна сівозміна як фактор збільшення прибутку підприємства.....	57
3.3. Інновації, як фактор підвищення прибутковості виробництва зернових культур.....	59
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	70

ВСТУП

Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва загалом і вирощування зернових культур зокрема є важливим для зростання рентабельності підприємств, що підвищує конкурентоспроможність їхньої продукції як на вітчизняному так і на світовому ринку. Виходячи із вищезазначеного вважаємо, що це дає підстави для проведення даного дослідження і підсилює його актуальність.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад формування та використання прибутку підприємства, здійснення його комплексної оцінки та розробка практичних рекомендацій щодо його підвищення.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені наступні завдання:

- узагальнити теоретичні основи формування економічного механізму зернових культур;
- обґрунтувати методику визначення економічної ефективності виробництва зернових культур;
- здійснити аналіз сучасного стану підприємства та охарактеризувати динаміку виробництва зернових культур;
- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва зернових культур та проаналізувати вплив основних факторів на прибутковість даних культур;
- здійснити розрахунок ефекту від переробки зерна кукурудзи на біоетанол;

- розкрити суть та важливість запровадження раціональної сівозміни як фактору збільшення прибутку підприємства;
- розкрити суть інновацій, як фактору підвищення прибутковості виробництва зернових культур.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування та використання прибутку підприємства.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування і використання прибутку в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» Миргородського району Полтавської області.

Методи дослідження: у магістерській роботі були використані такі методи дослідження: порівняння, індексний, балансовий, графічний, економіко-математичний та методи систематизації і узагальнення (для розробки рекомендацій та пропозицій щодо формування організаційно-економічного механізму), економічно-статистичний (для розрахунку фактичних та планових показників), графічний (для представлення інформації щодо динаміки показників для найкращого сприйняття).

Інформаційною базою слугували матеріали статистичних збірників Державної служби статистики України, дані ТОВ «РАЙЗ-СХІД» Миргородського району Полтавської області, праці вчених-економістів, наукові публікації, результати власних розрахунків і досліджень.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО- МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПРИБУТКОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

1.1.....Сутність та зміст економічного механізму

Економічний механізм є важливим аспектом функціонування будь-якого підприємства, так як дозволяє йому зміцнювати стійку позицію на ринку, задовольняти потреби споживачів, вчасно реагувати на зміни як зовнішнього так і внутрішнього середовища та стабільно розвиватися в умовах конкуренції таким чином, щоб забезпечити збалансовану господарську діяльність підприємства.

Механізм – це послідовність станів процесів, які визначають собою будь-небудь дії, явища або система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності [21].

Вчені мають різні точки зору на визначення поняття «економічний механізм». Так, Москаленко В. пропонує його розглядати «...як одну із складових господарського механізму. Він являє собою сукупність економічних методів, способів, інструментів, важелів, форм, що діють на економічні відносини і процеси, які відбуваються на підприємстві» [22].

Козаченко Г. організаційно-економічний механізм розглядає як «інструмент управління, що являє собою сукупність управлінських елементів і способів їхньої організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової

підтримки, шляхом використання яких з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується досягнення певної мети» [18].

В своїх працях Біла І. тлумачить організаційно-економічний механізм як «систему формування цілей та стимулів, що дозволяють перетворювати у процесі виробничої діяльності динаміку матеріальних та духовних потреб суспільства у динаміку засобів виробництва та кінцевих результатів виробництва, які направлені на повне та ефективне задоволення таких потреб» [5].

В економічній літературі економічний механізм дуже часто ототожнюють з господарським. Проте, аналіз сучасних наукових підходів до трактування даної категорії доводить, що поняття «господарський механізм» є набагато ширшим за «економічний механізм». Тому, досі залишається невирішеною проблема визначення структури економічного механізму як однієї зі складових господарського механізму підприємства [10].

Вважаємо, що економічний механізм функціонування підприємства – це досить чітко спрямована та керована система економічних, соціальних, адміністративних і організаційних засобів управління, що формують та впливають на порядок здійснення господарської діяльності підприємства, що сприяє досягненню його кінцевого результату з метою отримання прибутку за рахунок максимально ефективного використання виробничих ресурсів.

Суть економічного механізму функціонування господарства розкривається за допомогою таких ознак:

- механізм розглядається як організуюча система взаємозв'язків між її структурними елементами;
- функціональній, механізм розглядається як сукупність видів діяльності, спрямованої на досягнення конкретної мети;
- процесний, механізм розглядається як процес підготовки та прийняття рішень.

До найважливіших характеристик економічного механізму функціонування підприємства відносять наступні:

- економічний механізм функціонування підприємства є підмеханізмом господарського механізму;
- економічний механізм належить до організаційно-економічної системи та взаємодіє в системі інших механізмів в господарстві як цілісної системи;
- до складових економічного механізму відносять: організаційно-технічний; виробничо-технологічний та фінансово-економічний механізми;
- основною функцією економічного механізму є реалізація процесу організації та прийняття економічних рішень, які спрямовані на досягнення мети підприємства;
- об'єктом впливу економічного механізму є сам потенціал підприємства, а кінцевою метою його функціонування – підвищення його економічної ефективності [22].

В зв'язку з цим економічний механізм функціонування підприємства потрібно розглядати як складну економічну систему, яка включає підсистеми прогнозування та планування розвитку господарства, мотивації праці, організації виробничого процесу, інформаційного забезпечення господарства. Формування дієвого економічного механізму сприятиме вирішенню найважливішої проблеми господарювання – підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Для формування механізму ефективного функціонування підприємства варто застосовувати такі наступні інструменти: економічні, організаційні, техніко-технологічні, маркетингові, соціально-психологічні, екологічні, правові та застосовувати показники, які дозволяють здійснити оцінювання кожного із інструментів. Дані інструменти є базисом забезпечення ефективного управління

господарством, тому формування економічного механізму має направлятися на підвищення їх ефективності [30].

В сучасних умовах варто постійно вдосконалювати економічний механізм функціонування підприємства тому, що в умовах конкуренції він знаходиться під впливом мінливих чинників зовнішнього середовища. Недосконалість економічних механізмів функціонування господарства та методів їх економічної оцінки впливає на зниження ефективності управління виробничими ресурсами, які в умовах інтеграції економіки, є особливо вразливими до якості управлінських рішень.

Отже, ефективна система інтеграції економіки України до світового простору та досить висока кваліфікація персоналу підприємства стануть запорукою функціонування ефективного економічного механізму та підвищення ефективності діяльності господарства, що в кінцевому результаті вплине на максимізацію його прибутку та мінімізує негативні результати його діяльності.

1.2. Сучасний стан виробництва зернових культур в Україні

Вирощування зернових та зернобобових культур формує особливу галузь аграрного сектору економіки, яка в сучасних умовах окреслює рівень розвитку сільського господарства України. Важливе місце у структурі основної сільськогосподарської продукції належить зерну, що визначає продовольчу безпеку держави та забезпечує її необхідний рівень. Зауважимо, що темпи розвитку та рівень ефективності зернового ринку і його інфраструктури є архіважливими показниками дієвості аграрної політики держави та якості економічних реформ, які проводяться у країні.

Ринок зерна займає значення базової моделі розвитку для інших ринків аграрних культур, продуктів їхньої переробки, сировини і продовольства.

Забезпечення населення країни продовольчими товарами вітчизняного виробництва є найпріоритетнішим завданням і стратегічним напрямком економічної політики держави, направленим не лише на забезпечення продовольчої, а і національної безпеки країни [45].

Ринок зернових є важливим сегментом ринку аграрної продукції, який виступає основою для розвитку аграрного сектору економіки та безперервного функціонування сільськогосподарського ринку в цілому.

Перші тлумачення зернового виробництва зазначав ще Ф. Кене, який вважав, що «справжнім багатством країни – є не предмети розкоші та торгівля ними, а зернові культури. Зернові культури є найважливішим товаром у торгівлі» [15].

Таку позицію поділяли і українські вчені, зокрема на думку В. Вернадського, «хліборобство є живим прикладом «живого», первинного господарства. Зерно, на його думку, не тільки може, але і повинно бути мірою багатства або його еквівалентом [7].

Багато прихильників зазначеної позиції є і серед сучасних економістів. Зокрема, Ільчук М.М. зазначає, що «ринок зерна є сукупністю економічних відносин, які виникають між товаровиробниками та споживачами з приводу купівлі-продажу зернової продукції» [14].

Здійснюючи аналіз стану ринку зерна варто розглядати співвідношення попиту і пропозиції, зміну цін та запасів, та інші економічні показники. Для аналізу розвитку ринку зерна потрібно аналізувати основні показники, що мають безпосередній вплив на урожайність зернових культур. Так, найважливішими факторами є посівні площі і урожайність зернових культур з 1 га.

На результат виробництва зернових культур впливають також природно-кліматичні умови, особливо кількість опадів, технічне оснащення сільськогосподарських виробників тощо.

У 2023р. валовий збір зернових і зернобобових культур склав 59,8 млн т, що на 11% більше, ніж у 2022р. Площа посіву зернових культур становила 10,5 млн га, що на 10% менше, ніж минулого року. Середня врожайність даних культур була на рівні 55,2 ц/га.

Найбільший валовий збір зерна за часів незалежності вітчизняні виробники зібрали у 2021р. – 85,7 млн тонн із площі – 15,9 млн га за врожайності – 53,8 ц/га.

Зменшення обсягів виробництва зернових культур зумовлено декількома факторами. Зокрема, веденням бойових дій, окупацією частини українських територій, замінуванням звільнених територій, ускладненням логістики тощо. [8, 26].

За даними Державної митної служби, які оприлюднює Міністерство аграрної політики, станом на 30.06.2024р. експорт зернових і зернобобових культур у 2023/2024 МР склав 50 млн 826 тис. тонн, що більше на 1,6 млн тонн або на 3,2%, ніж у минулому 2022/23 МР.

У 2022/23 МР експорт зернових становив 49,2 млн тонн, а у 2021/22 МР - 48,4 млн тонн.

За червень 2024 р. було відправлено за кордон 3,9 млн тонн зернових і зернобобових (для порівняння у червні 2023 р. - 3,8 млн тонн, а у травні 2024 р. - 5,3 млн тонн).

У 2023/24 МР у розрізі культур було експортовано:

- пшениці – 18,4 млн тонн (у 2022/23 МР – 16,9 млн тонн);
- ячменю – 2,5 млн тонн (2022/23 МР – 2,7 млн тонн);
- жита – 1,6 тис. тонн (2022/23 МР – 18,0 тис. тонн);
- кукурудзи – 29,389 млн тонн (2022/23 МР – 29,3 млн тонн) [43,26].

Дуже тяжким для українських експортретів аграрної продукції став 2022р. росія всіма засобами перешкоджала роботі зернового коридору, а згодом взагалі

його зупинила. В той же час західні сусіди добилися блокування українського експорту чотирьох культур на рівні ЄС, а потім почали перекривати прикордонні пункти пропуску [26].

Паралельно українські експортери відновили експорт аграрної продукції морем поза коридором, і стали нарощувати відправки по р. Дунай. Україні прийшлося вести боротьбу з «чорним експортом» зерна. Також, зазначимо, що весь цей час були дуже низькі ціни на продукцію та високі на логістику.

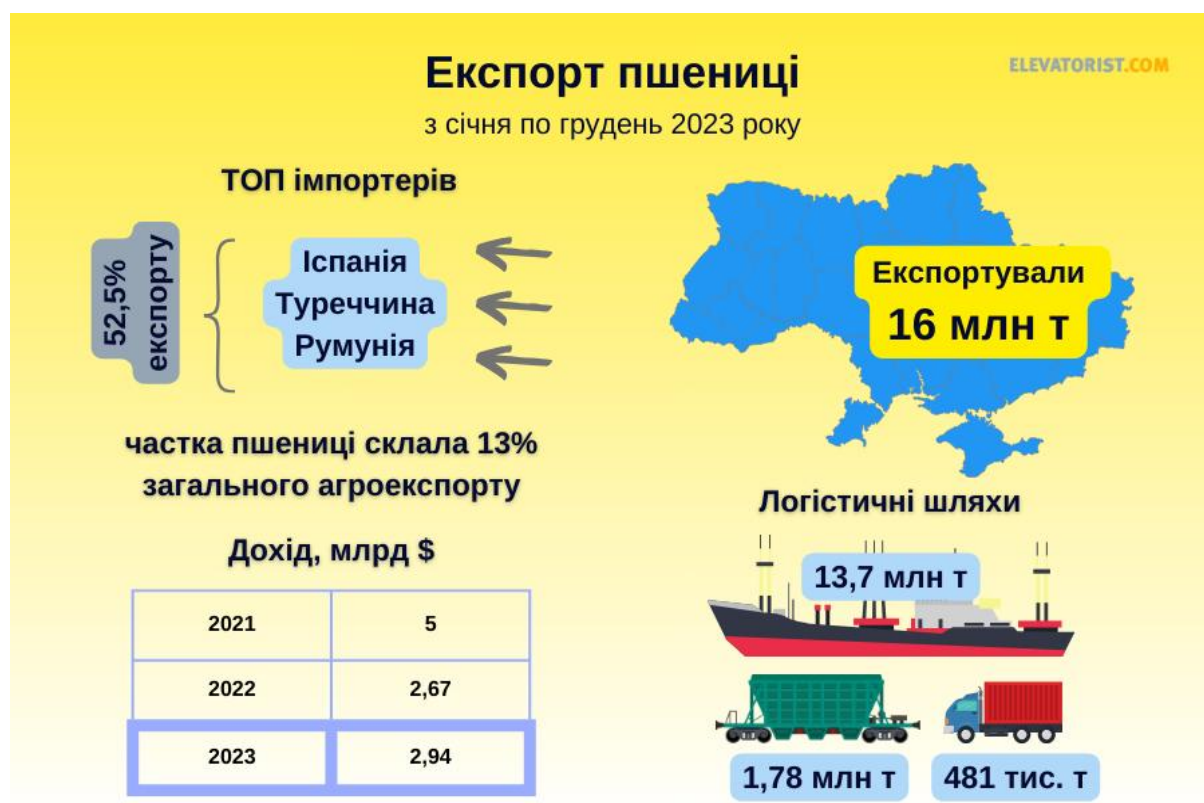

Рис.1.1. Експорт пшениці

Однією із основних зернових культур є пшениця. За 12 місяців 2022р. експорт пшениці становив 16,17 млн т. Більшість зерна українські аграрії поставляли через морські та річкові порти - 13,7 млн тонн, менше залізницею в межах 2 млн т, а автомобільним транспортом – 500 тис. тонн.

Незмінним експортером в топ 3 української пшениці залишається Туреччина, проте через повномасштабне вторгнення та зміну

логістики Індія перестала бути в топ 3 покупців. Для прикладу, зазначимо, що у 2021 р. рейтинг країн-покупців був саме таким: Єгипет (16% від загального об'єму продажів), Індія (14%), Туреччина (8%).

У 2022р. основні імпортери пшениці розташовувалися таким чином: Туреччина, Румунія, Єгипет. Загалом ці три країни імпортували 40% від загальних поставок української пшениці [43].

У 2023р. основними імпортерами української пшениці були: Іспанія – 24%, Туреччина і Румунія – по 14%, Єгипет і Бангладеш – по 7%.

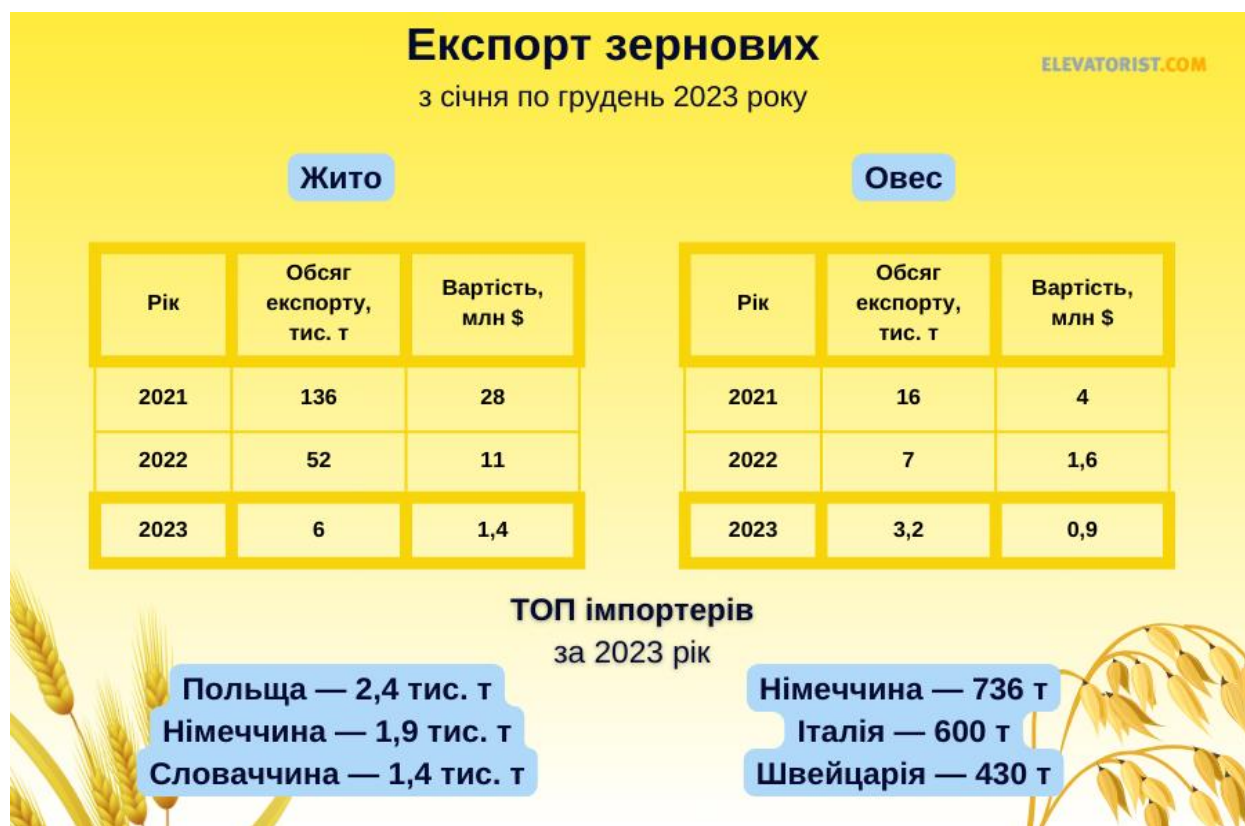

Рис.1.2. Експорт зернових

На протязі останніх трьох років знизилося постачання вівса та жита. Особливо суттєве зниження відбулося по житу, так у 2021 р. експорт був на

рівні 136 тис. т, а у 2023р. - лише 6 тис. т.

Отже, за даними ООН, українське зерно годувало понад 400 млн людей у світі, що становило 10% від всіх сільськогосподарських культур, які продають. Найбільш важливим воно є для країн Африки, Південної Азії і Близького Сходу [43].

1.3. Методичні основи визначення економічної ефективності виробництва зернових культур

Проблема підвищення економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції полягає в тому, щоб на кожну одиницю здійснюваних витрат - матеріальних, трудових, фінансових – досягти суттєвого зростання обсягу виробництва продукції, що необхідна для задоволення матеріальних потреб суспільства.

Відповідно розрахунку виділяють такі види економічної ефективності:

- національна ефективність сільськогосподарського виробництва;
- економічна ефективність окремих галузей сільського господарства;
- економічна ефективність виробництва окремого господарства;
- економічна ефективність внутрішньогосподарського підрозділу підприємства;
- економічна ефективність системи ведення рослинництва чи тваринництва;
- економічна ефективність виробництва окремих сільськогосподарських культур, виробничих операцій;
- економічна ефективність здійснення агротехнічних, зооветеринарних, технічних та інших організаційно-економічних заходів [19].

Критерієм економічної ефективності сільськогосподарського виробництва вважається збільшення маси чистої продукції при оптимальних затратах живої та уречевленої праці на одиницю виготовленої продукції.

Отож, під економічною ефективністю сільськогосподарського виробництва варто розуміти отримання максимальної кількості аграрної продукції з 1 га земельної площі при найменших витрат праці та коштів, що були витрачені на виробництво одиниці продукції.

Для досягнення економічної ефективності також важливо враховувати ряд факторів, які мають безпосередній вплив на неї, а саме: вибір сорту, якість посівного насіння, ефективне зрошення та захист від шкідників і хвороб.

Для отримання максимальної ефективності виробництва зернових культур потрібно весь час вдосконалювати та запроваджувати сучасні технології їх вирощування. Також варто враховувати ряд факторів, які можуть безпосередньо вплинути на показники їх економічної ефективності, а саме: коливання цін на зернові культури, витрати на вирощування та збирання врожаю. Також, для забезпечення стабільної економічної ефективності дуже важливо враховувати екологічні аспекти виробництва продукції. Для прикладу, використання хімічних добрив може негативно впливати на якість землі та довкілля в цілому. Тому, дуже важливо брати до уваги альтернативні методи догляду та захисту сільськогосподарських рослин, такі як використання біологічних засобів захисту, для забезпечення екологічно стійкого виробництва[19,14].

В цілому, показники економічної ефективності виробництва зернових культур є важливим інструментом для виробників продукції, які мають на меті максимально ефективно використовувати свої наявні ресурси та забезпечити виробництво якісної та конкурентоспроможної продукції.

Розглянемо детальніше основні показники економічної ефективності виробництва зернових культур та методику їх визначення.

Основними показниками, які характеризують рівень економічної ефективності виробництва зернових культур є: урожайність, собівартість 1ц, ціна реалізації, маса прибутку з розрахунку на 1ц та на 1га посіву, рівень рентабельності. Наведемо методику розрахунку кожного із зазначених показників:

- урожайність, ц (відношення валового збору до площі посіву культури);
- виробнича собівартість 1ц, грн (відношення виробничих витрат до валового збору культури);
- повна собівартість 1ц, грн (відношення виробничих витрат та витрат на реалізацію до кількості реалізованої продукції);
- ціна реалізації 1ц продукції, грн (відношення виручки від реалізації продукції до кількості реалізованої продукції);
- прибуток в розрахунку на 1ц, грн (відношення прибутку від реалізації продукції до кількості реалізованої продукції);
- прибуток в розрахунку на 1га, грн (відношення прибутку від реалізації продукції до посівної площі культури);
- рівень рентабельності, % (відношення прибутку від реалізації продукції до повної собівартості реалізованої продукції).

Також при виробництві зернових культур використовують показники, які характеризують ефект від виробництва сільськогосподарських культур. Розглянемо деякі із них [49, 11].

Валовий дохід є показником, що розраховується як сума грошових коштів, отриманих від реалізації технічних культур. Він є важливим показником, так як дозволяє оцінити загальну прибутковість виробництва технічних культур.

Нетто-дохід - це показник, що відображає реальний прибуток, отриманий від виробництва технічних культур, після відрахування витрат на їх вирощування та інших виробничих витрат. Він дає можливість оцінити

ефективність виробництва та порівняти її з іншими методами вирощування технічних культур.

Точка беззбитковості, або беззбитковий обсяг виробництва продукції - це показник, який свідчить, про мінімальний рівень продажу, необхідний для покриття всіх витрат на вирощування та отримання нетто-доходу[39].

Для підвищення економічної ефективності виробництва зернових культур потрібно використовувати високоякісне елітне насіння та добрива, в більшій мірі використовувати біологічні методи контролю від шкідників та хвороб. Важливо також забезпечувати ефективне використання наявних ресурсів, застосовувати новітні технології вирощування зернових культур, що безпосередньо впливає на зменшення витрат та підвищення їх врожайності.

Аналіз показників економічної ефективності виробництва зернових культур дозволяє зробити висновок про доцільність їх вирощування та прийняття рішень щодо диверсифікації виробництва. При цьому важливо враховувати не тільки економічні аспекти, а й соціальні та екологічні наслідки виробництва [49].

Важливо також відзначити, що для визначення показників економічної ефективності зернових культур важливо мати достатньо точну інформацію щодо витрат на їх вирощування та отриманого врожаю. Для цього можуть застосовуватися різні методи обліку витрат, такі як метод прямих витрат, метод повного витрат, метод позамежевого витратного аналізу та інші. Також, потрібно правильно визначати ціну реалізації на продукцію та враховувати усі фактори, особливо такі як витрати на транспортування, зберігання та інші операційні витрати. Отже, показники економічної ефективності виробництва зернових культур та методика їх визначення є важливими для здійснення оцінки рентабельності виробництва та прийняття обґрунтованих рішень щодо його підвищення.

Також, для визначення економічної ефективності вирощування зернових культур важливо враховувати ризики та можливі збитки. Враховуючи, той фактор, що вирощування зернових культур пов'язане зі змінними погодними умовами та іншими факторами, що безпосередньо впливають на процес виробництва продукції, можливість збитків не можна повністю виключати. Тому, важливо на підприємстві проводити регулярний аналіз економічної ефективності виробництва та здійснювати оцінку ризиків, а також розробляти стратегії щодо їх зменшення та мінімізації можливих збитків. Отже, показники економічної ефективності вирощування зернових культур є важливим інструментом для оцінки прибутковості та ефективності бізнесу, а використання різних методик дає змогу визначити різні показники, які свідчать про потенційні можливості щодо підвищення прибутковості виробництва [19].

РОЗДІЛ II

СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В ТОВ «РАЙЗ-СХІД» МИРГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

ТОВ «Райз-Схід» є юридичною особою, першою назвою якого було ТОВ «Млинівський комплекс». Юридична адреса даного підприємства змінилася у 2001 році. На сьогоднішній день воно розташоване в районному центрі м. Лохвиця на Полтавщині.

Підприємство розташоване в агрокліматичній зоні, де переважаючими ґрунтами є чорноземи. У 2017 році на загальних зборах акціонерів підприємство включили до групи підприємств відомої провідної аграрної компанії Ukrlandfarming PLC.

Основними культурами, які вирощує на своїх полях ТОВ «Райз-Схід» є: цукровий буряк та озима пшениця. Підприємство займається:

- вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур;
- розведенням великої рогатої худоби молочних порід;
- розведенням іншої великої рогатої худоби та буйволів;
- виробництвом м'яса, цукру, олії, хліба та хлібобулочних виробів;
- оптовою торгівлею живих тварин, зерном тощо;
- змішаним сільським господарством.

Дивідендна політика даного підприємства полягає у тому, що воно виплачує своїм акціонерам суми дивідендів відповідно до встановленого коефіцієнта.

ТОВ «Райз-Схід» у своєму складі має 12 регіональних управлінь у 22 областях України, два з яких розташовані на Полтавщині: Північно-Східне, яке базується у Зінькові, і Східне, що знаходиться у м. Лохвиця.

ТОВ «Райз-Схід», як провідний експерт галузі оперативно відповідає на вимоги сучасного ринку, постійно розширює асортимент продукції та збільшує обсяги її виробництва. Підприємство постійно інвестує в нові технології, удосконалює виробництва та вкладає кошти у розвиток персоналу.

Земля у сільському господарстві є головним засобом виробництва, без якого неможливий процес виробництва продукції рослинництва та тваринництва. В сільському господарстві земля одночасно виступає як предметом так і засобом праці, а тому є головним засобом виробництва.

Аналізуючи динаміку сільськогосподарських угідь у ТОВ «РАЙЗ-СХІД» дослідженнями встановлено, що площа даних угідь в 2023р. збільшилася в порівнянні із 2021р. на 3784га, або на 8,7% (рис.2.1).

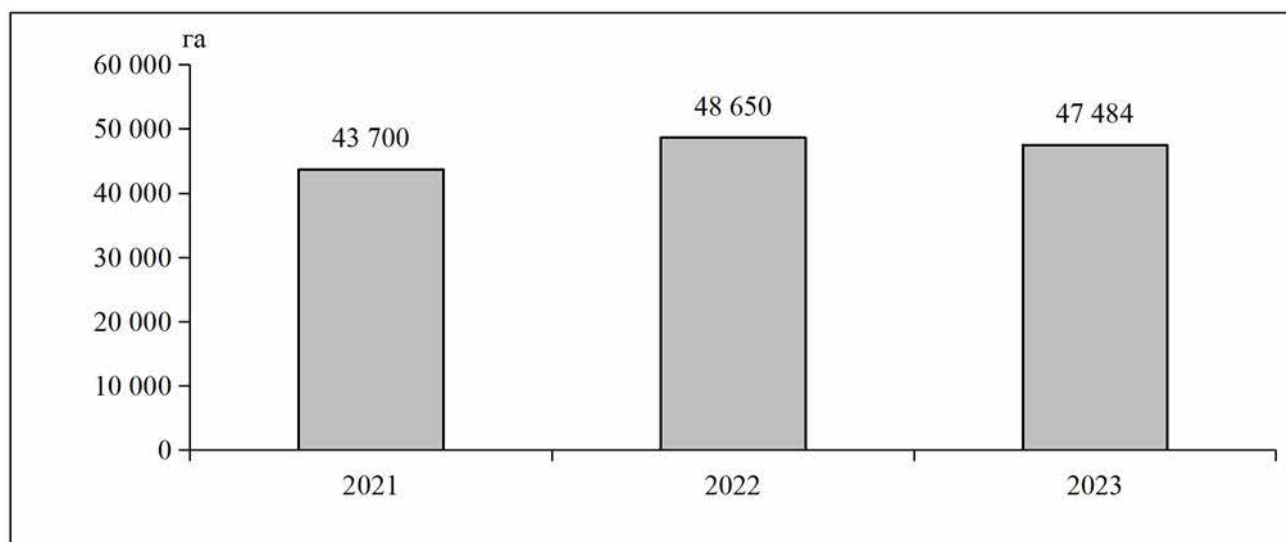

Рис. 2.1. Динаміка сільськогосподарських угідь ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Сільськогосподарські угіддя досліджуваного підприємства знаходяться в трьох областях: Полтавській, Черкаській та Сумській та 14 районах даних областей. Так, в 2023р. найбільше сільськогосподарських угідь знаходилося в Миргородському районі Полтавської області – 37,0%, в Роменському районі Сумської області – 21,1% та в Чорнухинському районі Полтавської області – 14,7% (рис.2.2).

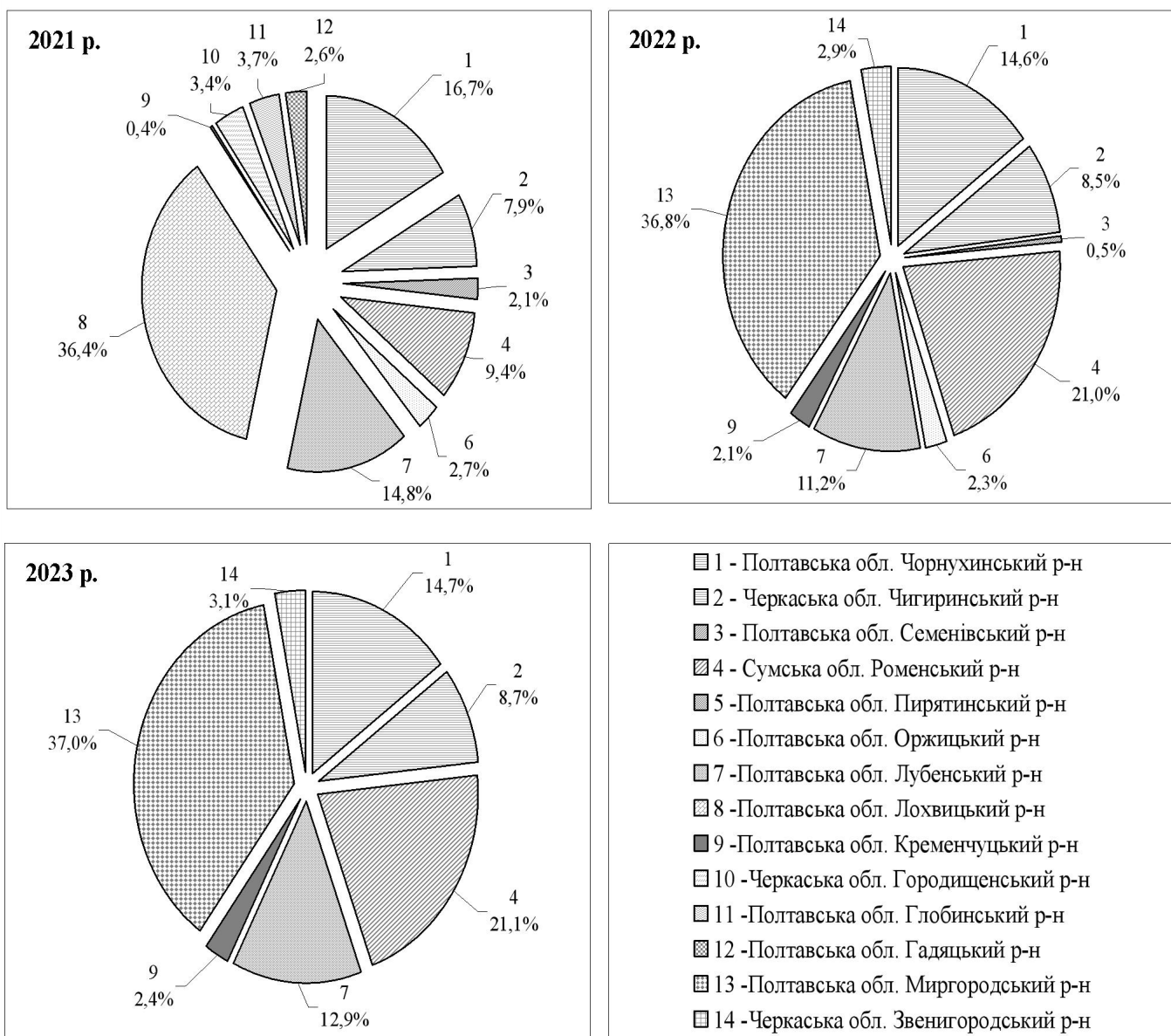

Рис. 2.2. Розподіл с.-г. угідь ТОВ «РАЙЗ-СХІД» по районах Полтавської, Черкаської та Сумської областей

Ефективність використання земельних угідь ТОВ «РАЙЗ-СХІД» представлено на рис. 2.1. Перед тим, як аналізувати ефективність використання сільськогосподарських угідь зазначимо, що вся площа знаходиться під ріллею, що свідчить про підприємство займається виключно продукцією рослинництва.

Для розвитку сільського господарства важливим показником є показник землезабезпеченості, який розраховують шляхом ділення площі

сільськогосподарських угідь або ріллі на кількість працівників. Так, землезабезпеченість господарства за період 2021-2023рр. зросла на 31,5%, що свідчить про збільшення площі сільськогосподарських угідь в розрахунку на одного працівника.

Таблиця 2.1

Ефективність використання земельних ресурсів

	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р.
Сільськогосподарські угіддя, га	43 700	48 650	47 484	108,7
в т. ч. рілля	43700	48650	47484	108,7
Землезабезпеченість с.-г. угідь, га	72	91	95	131,5
ріллі	72	91	95	131,5
Одержано на 1 га ріллі, грн:				
вартості валової продукції	41481	68535	47495	114,5
доходу (виручки) від реалізації	37242	45735	62373	167,5
валового прибутку	12118	8448	3664	30,2
чистого прибутку	26085	19470	770	3,0
Виробництво на 1 га ріллі, ц				
зернових	45,7	0,0	61,2	134,0
олійних	8,3	41,2	5,1	60,9

Щодо вартісних показників економічної ефективності використання земельних угідь дослідження свідчать, що в розрахунку на 1га ріллі зростає вартість валової продукції та доходу (виручки) від реалізації продукції на 14,5% та на 67,5% відповідно. Проте, відбулося значне зменшення валового і чистого прибутку в розрахунку на 1 га ріллі на 69,8% та на 97% відповідно, що свідчить про неефективне використання земельних ресурсів (табл.2.1).

Щодо натуральних показників економічної ефективності використання земельних угідь то дослідження свідчать, що в розрахунку на 1га ріллі збільшилося виробництво зернових культур на 34% і зменшилося виробництво олійних культур на 39,1%.

Динаміка виробництва зернових та олійних культур представлена на рис. 2.3.

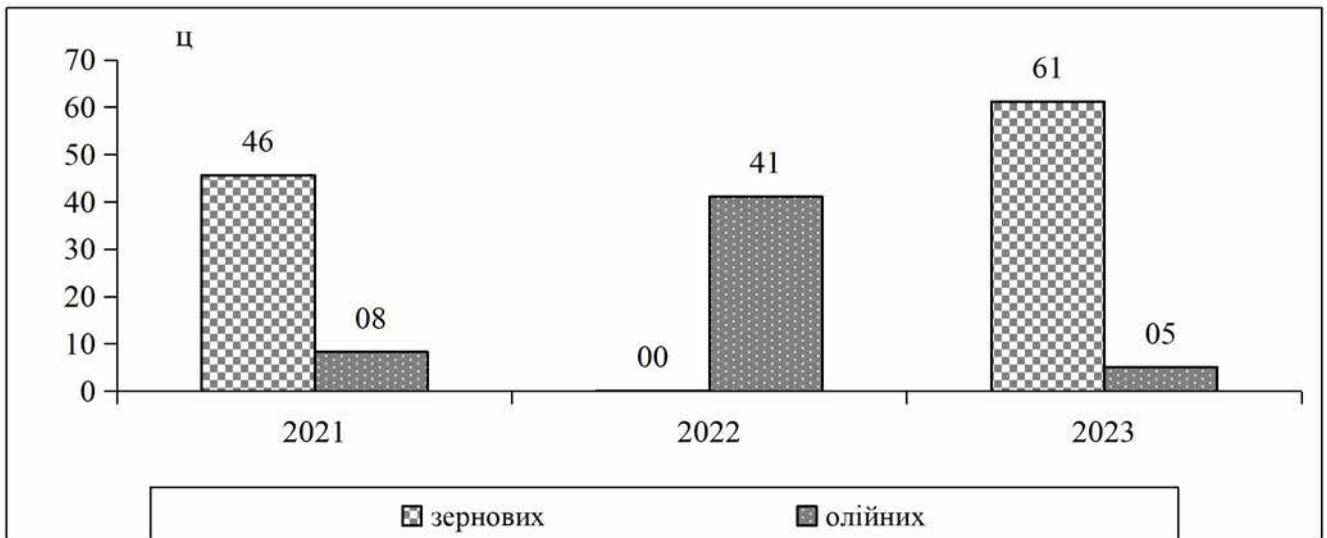

Рис.2.3. Динаміка виробництва на 1 га ріллі, ц

Важливим показником розвитку підприємства є валова продукція – що є частиною валового суспільного продукту, створюється в сільському господарстві за певний проміжок часу і виражається у вартісній формі. Дана продукція складається з вартості спожитих засобів виробництв та новоствореної вартості, тобто чистої продукції сільського господарства.

Таблиця 2.2

**Розрахунок валової продукції сільського господарства
у постійних цінах 2021 р.**

Вид продукції	Виробництво, ц			Постійні ціни 2021 р., грн/ц	Вартість, тис. грн		
	2021р.	2022р.	2023р.		2021р.	2022р.	2023р.
Продукція рослинництва					1812709	3334245	2255239
Зернові усього	1996421	400	2906135		1205570	255	1853329
кукурудза	1890409	400	2906135	637,73	1205570	255	1853329
пшениця озима	106012,3			613,91	65082	0	0
Соняшник	364195	1999910	241087	1667,07	607139	3333990	401909
Соя		2270,4		1552,47	0	3525	0

Розрахунок валової продукції сільського господарства досліджуваного підприємства у постійних цінах 2021 р. представлено у табл. 2.2.

Збільшення виробництва конкурентоспроможної аграрної продукції та підвищення її ефективності значно залежать від забезпеченості підприємства трудовими ресурсами.

Таблиця 2.3

Трудові ресурси господарства та їх використання у ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., %
Чисельність працівників, тис. осіб	604	534	499	82,6
Продуктивність праці, тис. грн	3001	6244	4520	150,6
Одержано на 1 працівника, тис. грн				
доходу (виручки) від реалізації	2694	4167	5935	220,3
валового прибутку	1818	3397	5587	307,3
чистого прибутку	877	770	349	39,8
Оплата праці 1 працівника, грн	15795	8264	6473	41,0

Аналіз трудових ресурсів в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що незважаючи на суттєве збільшення площі сільськогосподарських угідь чисельність працівників за період 2021-2023рр. зменшилася на 17,4% (табл.2.3). Проте зазначимо, що поряд з цим значно зросла продуктивність праці в підприємстві на 50,6%. Варто зазначити досить негативний момент, незважаючи на суттєве збільшення продуктивності праці в господарстві значно зменшилася оплата праці одного працівника на 59%.

Класична теорія свідчить, що темпи росту продуктивності праці мають перевищувати темпи росту оплати праці. Проте в нашому випадку темпів росту оплати праці немає, є тільки її зменшення, що свідчить про неналежну оплату праці в даному господарстві.

Балансовий звіт або як ще його називають баланс підприємства – це звіт підприємства про його фінансовий стан на певну дату, як правило за рік, який у грошовому еквіваленті показує його господарські засоби, тобто активи та джерела їх утворення, тобто зобов'язання і власний капітал господарства.

Таблиця 2.4

Структура балансу ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Найменування статей	Вартість, тис. грн			Структура, %		
	2021р.	2022р.	2023р.	2021р.	2022р.	2023р.
Актив						
1. Необоротні активи	815 425	852 061	1 208 404	19,5	15,3	19,2
Нематеріальні активи	496 408	497 609	546 275	11,9	8,9	8,7
Незавершені капітальні інвестиції	27	15	15	0,0	0,0	0,0
Основні засоби	318 991	354 437	662 114	7,6	6,4	10,5
первісна вартість	435 073	517 127	908 939	10,4	9,3	14,4
знос	116 083	162 690	246 826	2,8	2,9	3,9
11. Оборотні активи	3 355 593	4 709 589	5 082 533	80,5	84,7	80,8
Запаси	1 503 863	2 350 417	2 320 228	36,1	42,3	36,9
Дебіторська заборгованість	141 213	327 969	479 390	3,4	5,9	7,6
Гроші та їх еквіваленти	33 643	14 323	17 719	0,8	0,3	0,3
Інші оборотні активи	1 676 874	2 016 882	2 265 196	40,2	36,3	36,0
Всього актив балансу	4 171 018	5 561 650	6 290 936	100,0	100,0	100,0
Пасив						
I. Власний капітал	1 564 596	2 599 158	3 100 050	37,5	46,7	49,3
Зареєстрований (пайовий) капітал	10	10	10	0,0	0,0	0,0
Додатковий капітал						
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1 564 586	2 599 148	3 100 040	37,5	46,7	49,3
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	576 950	616 911	672 801	13,8	11,1	10,7
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	2 029 472	2 345 581	2 518 086	48,7	42,2	40,0
Поточна кредиторська заборгованість	1 885 461	2 102 899	2 262 676	45,2	37,8	36,0
Інші поточні зобов'язання	144 011	242 683	255 410	3,5	4,4	4,1
Всього пасив балансу	4 171 018	5 561 650	6 290 936	100,0	100,0	100,0

Як свідчить здійснений аналіз структури балансу ТОВ «РАЙЗ-СХІД» у 2023р. найбільшу питому вагу займали оборотні активи – 80,8%, набагато меншу питому вагу займали необоротні активи – 19,2% (табл. 2.4).

У вартісному виразі на протязі досліджуваного періоду 2021-2023рр. прослідковується збільшення вартості необоротних активів з 815 425 тис. грн у 2021р. до 1 208 404 тис. грн у 2023р. (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Динаміка активу балансу, млн грн

Аналіз структури необоротних активів за 2023р. свідчить, що найбільшу питому вагу в ній займають основні засоби за первісною вартістю – 14,4%. Зазначимо, що питома вага основних засобів з 2021р. по 2023р. зростає з 10,4% до 14,4%. Питома вага нематеріальних активів у 2023р. становила 8,7%, що менше ніж у 2021р. на 3,2 відсоткових пункти (рис. 2.5).

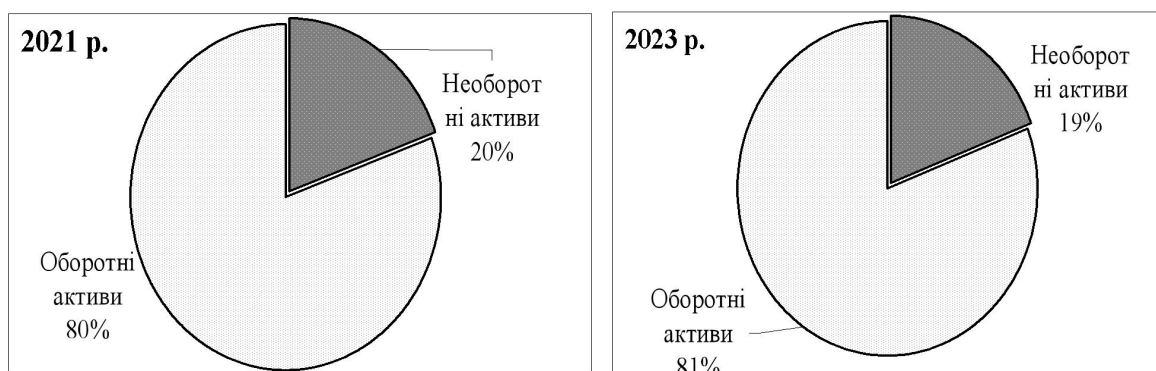

Рис.2.5. Структура активу балансу, %

Аналіз структури оборотних активів свідчить, що у 2023р. основну питому вагу становлять запаси і інші оборотні активи 36,9% і 36% відповідно (рис. 2.5).

Варто відмітити, що у 2022р. виробничі запаси займали найбільшу питому вагу за досліджуваний період – 42,3%. А інші оборотні активи найбільшу питому вагу займали у 2021р. – 40,2%.

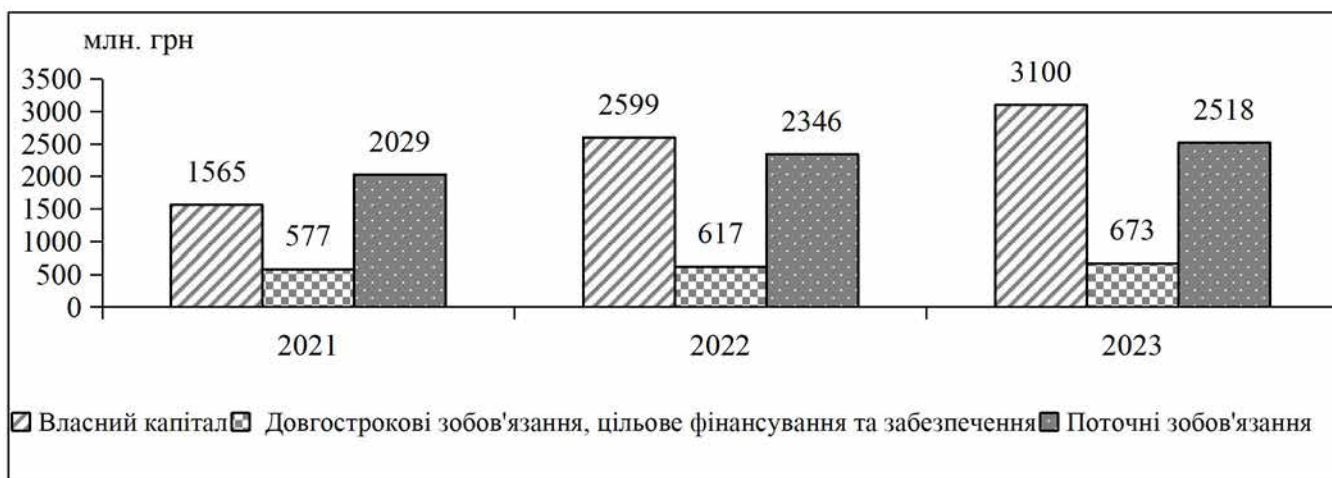

Рис.2.6. Динаміка пасиву балансу, млн грн

Аналіз динаміки пасивів підприємства свідчить, що на протязі 2021-2023рр. збільшується вартість власного капіталу з 1 564 596 тис. грн. у 2021р. до 3 100 050 тис. грн у 2023р. (рис. 2.6). Також за даний період зростає вартість довгострокових зобов'язань та поточних зобов'язань підприємства.

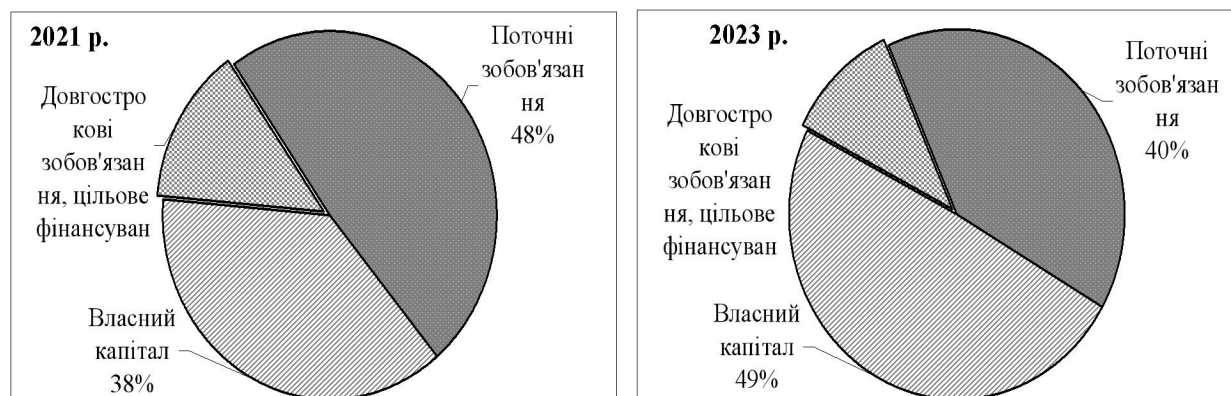

Рис. 2.7. Структура пасиву балансу, %

Аналіз структури пасиву балансу підприємства свідчить, що найбільшу питому вагу в даній структурі займає власний капітал підприємства. Так, у 2023р. його питома вага становила 49,3%, що більше ніж у 2021р. на 11,3 відсоткових пункти. Зазначимо, що у 2021р. у структурі пасиву балансу найбільшу питому вагу займали поточні зобов'язання – 48%, а в 2023р. їх питома вага зменшилася до 40%. Довгострокові зобов'язання займають у даній

структурі найменшу питому вагу. Так у 2021р. їх частка становила 13,8%, а в 2023р. зменшилася до 10,7% (рис.2.7).

Зменшення поточних зобов'язань та підвищення питомої ваги власного капіталу свідчить про підвищення платоспроможності досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.5

Динаміка і структура основних засобів ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

залишок на кінець року (первісна переоцінена вартість), тис. грн

Показник	2021 р.	2022 р.	2023р .	2022 до 2021, %	2023 до 2022, %
Будинки споруди та передавальні пристрої	28 597	25 099	31 030	87,8	123,6
Машини та обладнання	277 726	338 926	384 829	122,0	113,5
Транспортні засоби	172 637	173 649	845 585	100,6	487,0
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	808	901	798	111,5	88,6
Інші основні засоби	1 737	1 737	1 697	100,0	97,7
Малоцінні необоротні матеріальні акт не и	3 544	4 893	4 734	138,1	96,8
Разом	485 049	545 205	1 268 673	112,4	232,7

Для ведення ефективної підприємницької діяльності важливе значення мають основні засоби підприємства, які становлять сукупність матеріально-речових цінностей підприємства, є частиною виробничого капіталу підприємства, беруть участь у виробничому процесі протягом тривалих виробничих циклів, при цьому не втрачають свою натурально-речову форму, а свою вартість на створювану продукцію переносять частково у вигляді амортизації.

Аналіз структури основних засобів ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що в 2023р. в даній структурі найбільшу питому вагу займали транспортні засоби – 66,7%, та машини і обладнання – 30,3%. Проте, в 2021р. ситуація була кардинально протилежною. Так, найбільшу питому вагу в даній

структурі займали машини та обладнання – 57,3%, а транспортні засоби лише 35,6% (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Структура основних засобів ТОВ «РАЙЗ-СХІД»
залишок на кінець року (первісна переоцінена вартість), %

	2021 р.	2022 р.	2023р.	2022р. до 2021р., +, - в.п.	2023р. до 2022р., +, - в.п.
Будинки споруди та передавальні пристрої	5,9	4,6	2,4	-1,3	-2,2
Машини та обладнання	57,3	62,2	30,3	4,9	-31,8
Транспортні засоби	35,6	31,9	66,7	-3,7	34,8
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	0,2	0,2	0,1	0,0	-0,1
Інші основні засоби	0,4	0,3	0,1	0,0	-0,2
Малоцінні необоротні матеріальні активи	0,7	0,9	0,4	0,2	-0,5
Разом	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0

Крім відповідної наявності основних засобів, які необхідні для здійснення виробничого процесу, варто розглядати яка забезпеченість ними підприємства. Аналіз динаміки забезпеченості основними виробничими засобами, їх використання та ефективність в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що ефективність їх використання дещо зменшується. Так, за період 2021-2023рр. капіталовіддача зменшилася на 0,63%, а капіталомісткість збільшилася на 0,03%. Дане зменшення як і збільшення є незначним, проте нагадаємо, що за нормальних умов виробництва капіталовіддача повинна прямувати до збільшення, а капіталомісткість до зменшення. По факту в даному підприємстві такого не відбувається (табл.2.7).

Також, варто відмітити значне зростання капіталоозброєності підприємства, яка в 2023р. в порівнянні із 2021р. зросла практично у 8 разів. Це пов'язано зі збільшенням вартості основних засобів за аналізований період та зменшення чисельності працівників.

Таблиця 2.7

Динаміка забезпеченості основними виробничими засобами та їх використання

Показник	Формула розрахунку	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р. +, -
Коефіцієнт зносу основних засобів	Сума зносу / Первісна вартість	0,267	0,315	0,272	0,005
Капіталовіддача	сума доходів від реалізації продукції/ середньорічна вартість основних засобів	5,10	6,28	4,47	-0,63
Капіталомісткість	середньорічна вартість основних засобів / сума доходів від реалізації продукції	0,20	0,16	0,22	0,03
Капіталоозброєність	середньорічна вартість основних засобів / середньооблікову чисельність виробничого персоналу	528,1	663,7	1326,9	798,8
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації продукції/ Середньорічна сума дебіторської заборгованості	11,52	6,78	6,18	-5,35
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Собівартість реалізації продукції/ середньорічна сума кредиторської заборгованості	0,58	0,86	1,23	0,65

Щодо зносу основних засобів, то варто відмітити, що ступінь їх зносу є невеликим – 0,27, що свідчить, що в даному господарстві досить багато сучасної нової техніки.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості в 2023р. становив 6,18, що більше ніж в 2021р. на 5,35 відсоткових пункти при нормативному значенні - 5. А коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості в 2023р. склав 1,23, що менше ніж в 2021р. на 0,65 відсоткових пункти при нормативному значенні - 4,8.

Спеціалізацією сільського господарства прийнято вважати розвиток однієї чи кількох галузей на виробництві товарної продукції в конкретних господарствах району, області чи регіоні.

Сам процес спеціалізації характеризується зосередженням засобів виробництва та робочої сили аграрних підприємств на виробництві конкретних видів товарної продукції із урахуванням природних та економічних умов. Спеціалізація є об'єктивним і закономірним процесом, який розвивається на основі впровадження у виробничу діяльність досягнень науково-технічного прогресу.

Спеціалізацію господарства визначають за структурою грошових надходжень від реалізації його товарної продукції.

Таблиця 2.8

Структура грошових надходжень від реалізації продукції

Показник	2021р.		2022р.		2023р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Продукція рослинництва	1 415 512	100,0	1 718 837	100,0	1 244 183	100,0
Зернові культури	808 859	57,1	1 012 249	58,9	449 244	36,1
ут.ч. пшениця	62 436	4,4				
кукурудза	746 423	52,7	1 012 249	58,9	449 244	36,1
Олійні культури	606 653	42,9	7 кукурудз и 06 588	41,1	794 939	63,9
у т.ч. соняшник	606 653	42,9	706 588	41,1	794 939	63,9

Аналіз структури грошових надходжень від реалізації товарної продукції в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що в 2023р. спеціалізація даного підприємства була соняшnikово-зерною про що свідчить найбільша питома вага соняшнику (63,9%) та зерна кукурудзи (36,1%) в загальній структурі грошових надходжень підприємства від реалізації товарної продукції (табл.2.8).

Варто відзначити, що в 2021р. та в 2022р. спеціалізація аналізованого господарства була дещо іншою, а саме питома вага зерна кукурудзи становила

57,1% та 58,9%, а насіння соняшнику – 42,9% та 41,1% відповідно. Тобто спеціалізація підприємства в ці роки була зерново-соняшниковою (рис.2.8).

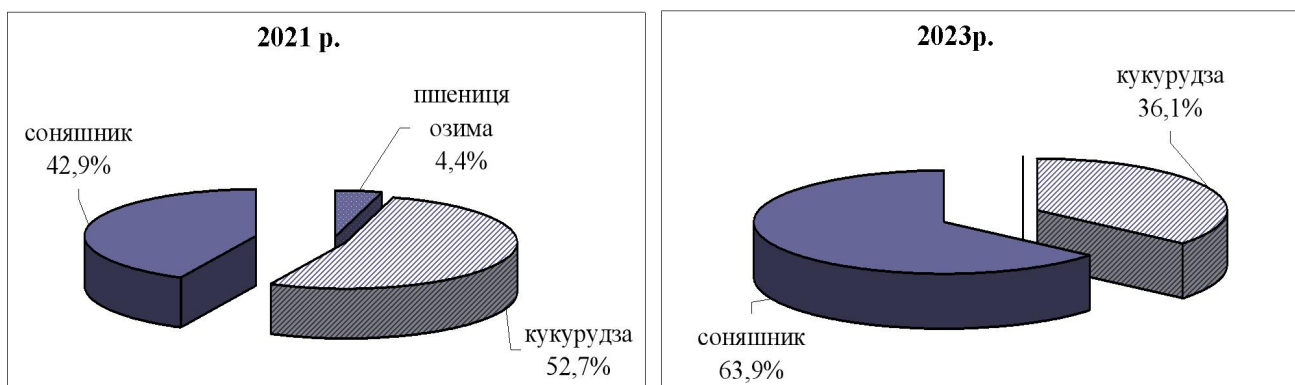

Рис. 2.8. Структура грошових надходжень від реалізації товарної продукції в ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Здійснення фінансового аналізу компанії допомагає завчасно оцінити ефективність роботи підприємства та здійснити аргументовані висновки про його діяльність. Саме на основі аналізу балансу і звіту про фінансові результати можливо розрахувати основні показники для оцінки фінансового стану компанії.

Тому для розширеного аналізу діяльності підприємства розраховують показники які поділяють на такі групи:

1. Група показників «Ліквідність» включає:

- здатність підприємства сплачувати свої зобов'язання терміном до одного року за рахунок оборотних активів. Тобто, іншими словами чи є у підприємства ресурси, які воно може використовувати для погашення кредитів.

- здатність покривати свої поточні зобов'язання тільки за рахунок грошових коштів або їх еквівалентів. Тобто, даний показник дає змогу зрозуміти, чи є у підприємства кошти для задоволення вимог кредиторів на вказану дату.

- співвідношення між оборотними активами підприємства за мінусом запасів і поточними зобов'язаннями господарства.

- здатність покривати свої короткострокові зобов'язання групою найбільш ліквідних активів.

- питому вагу грошових коштів і їх еквівалентів у загальній структурі активів підприємства.

2. Група показників «Платоспроможність» включає:

- частку власного капіталу підприємства у загальній сумі коштів, що були інвестовані у його діяльність. Чим вищий такий коефіцієнт, тим більше підприємство є фінансово незалежним від кредиторів.

- наскільки наявне боргове навантаження відповідає отриманим операційним доходам від ведення підприємницької діяльності.

- процентне співвідношення між власним капіталом і необоротними активами підприємства.

2. Група показників «Прибутковість» включає:

3. чи ефективно менеджмент використовує активи підприємства для збільшення прибутку;

- наскільки прибутковим є підприємство для власників та інвесторів;
- яку суму прибутку генерує кожна гривня оборотних активів підприємства;

- відношення валового прибутку до виручки від реалізації продукції. Такий коефіцієнт свідчить про реальну прибутковість діяльності підприємства;

- відношення чистого доходу до вирахування процентів та податків до загальних активів підприємства;

- співвідношення між валовим прибутком (збитком) та собівартістю продукції;

- відношення валового прибутку до операційних витрат підприємства;

- відношення прибутку від операційної діяльності до собівартості реалізованої продукції та операційних витрат, що пов'язані із реалізацією продукції [49].

4. Група показників «Ділова активність» включає:

- продуктивність активів підприємства шляхом їх порівняння із обсягом виручки;
- ефективність використання робочого часу підприємства із врахуванням згенерованої ним виручки;
- динаміку дебіторської заборгованості.

Таблиця 2.9

**Динаміка основних показників звіту про фінансові результати
за 2021-2023 рр. (тис. грн)**

Показники	Рік			Відхилення	
	2021	2022	2023	2022р./2021р.	2023р./2022р.
Чистий дохід від реалізації продукції	1 627 462	2 225 021	2 961 708	1 334 246	736 687
Собівартість реалізованої продукції	1 097 896	1 814 040	2 787 726	1 689 830	973 686
Валовий прибуток	529 566	410 981	173 982	-355 584	-236 999
Інші операційні доходи	1 485 448	1 649 352	1 483 661	-1 787	-165 691
Адміністративні витрати	43 732	42 626	51 665	7 933	9 039
Витрати на збут	151 890	427 457	345 040	193 150	-82 417
Інші операційні витрати	556 729	525 178	1 092 484	535 755	567 306
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	1 262 663	1 065 072	168 454	-1 094 209	-896 618
Інші доходи	344	31 279	5 297	4 953	-25 982
Фінансові витрати	119 934	117 660	135 666	15 732	18 006
Інші витрати	3 177	31 477	1 502	-1 675	-29 975
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	1 139 896	947 214	36 583	-1 103 313	-910 631
Податок на прибуток	0	0	0		
Чистий прибуток	1 139 896	947 214	36 583	-1 103 313	-910 631

Аналіз динаміки основних показників фінансової діяльності підприємства свідчить, що за період 2021-2022рр. збільшився чистий дохід від реалізації продукції з 1627462 тис. грн до 2961708 тис. грн або на 81,9% (табл.2.9).

Проте, суттєве зростання собівартості продукції за аналізований період, а саме у 2,5 разів негативно вплинуло на зменшення валового прибутку підприємства на 355 584 грн. Тобто, збільшення виручки не перекрило витрат на виробництво продукції в результаті чого дане господарство отримало збиток у розмірі 36583 тис. грн. Отже, основною причиною збитковості підприємства стало досить вагоме збільшення собівартості продукції.

Таблиця 2.9

Динаміка показників рентабельності ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Назва показників	2021р.	2022р.	2023р.	Зміна 2023р. до 2021р., в.п.
Рентабельність активів, %	30,3	19,2	2,7	-27,6
Рентабельність власного капіталу, %	72,9	36,4	1,2	-71,7
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації, %	48,2	22,7	6,2	-42
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності, %	68,2	37,9	3,9	-64,3
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком, %	103,8	52,2	1,3	-102,5

Аналіз показників рентабельності ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що збільшення собівартості продукції також знайшло свій негативний відбиток на основних показниках рентабельності виробництва. Так, рентабельність активів за період 2021-2022рр. зменшилася із 30,3% до 2,7% або на 27,6 відсоткових пункти (табл.2.9).

Також зазначимо негативну тенденцію зниження всіх показників рентабельності, а саме рентабельності власного капіталу на 71,7 відсоткових пункти, рентабельності реалізованої продукції за прибутком від реалізації на 42 відсоткових пункти, рентабельності реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності на 64,3 відсоткових пункти та рентабельності

реалізованої продукції за чистим прибутком на 102,5 відсоткових пункти (рис.2.9).

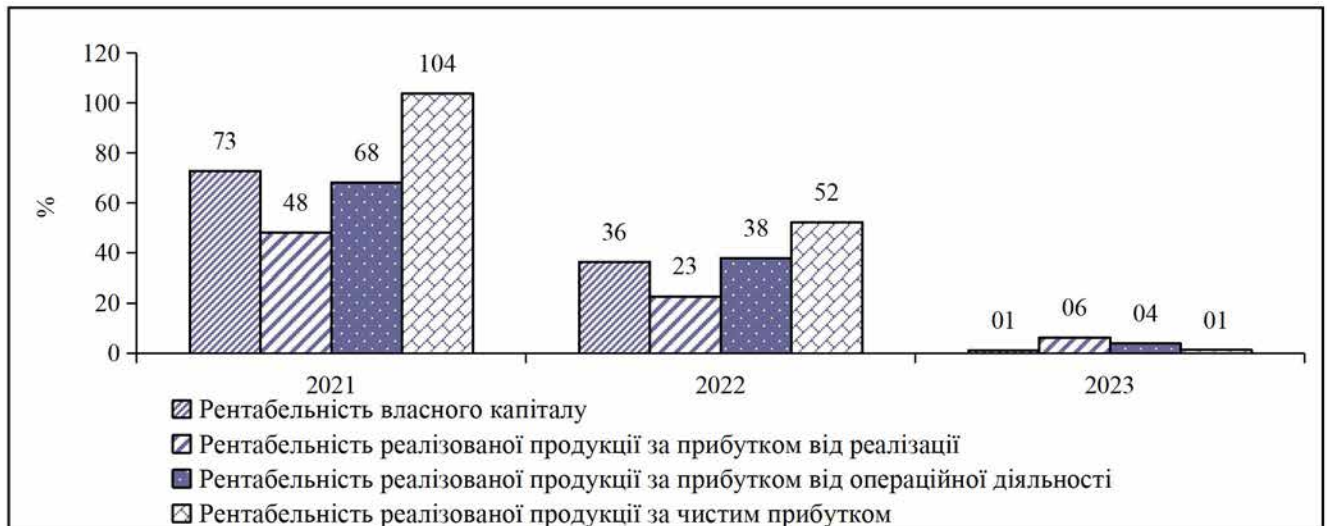

Рис. 2.9. Динаміка показників рентабельності ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Отже, як свідчить аналіз фінансовий стан підприємства знаходиться в критичному стані, тому на сьогоднішній день зазначеному господарству потрібно задіяти всі важелі впливу для його покращення, особливо що стосується шляхів зниження собівартості продукції.

2.2. Стан та динаміка розвитку виробництва зернових культур

Аналізом встановлено, що в досліджуваному підприємстві ТОВ «РАЙЗ-СХІД» крім зернових культур вирощуються ще й технічні та кормові культури (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка та структура посівних площ ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

	2021р.		2022р.		2023р.	
	га	%	га	%	га	%
Посівна площа, всього	44592	100,0	50155	100,0	47963	100,0
Зернові усього	31585	71	13	0,0	34182	71
кукурудза	29436	66,0	13	0,0	34182	71,3
пшениця озима	2149	4,8				
Соняшник	12065	27,1	49727	99,1	13143	27,4

Со́я		0,0	70	0,1		0,0
Кормові культури	942	2,1	345	0,7	638	1,3

Проте, основними культурами які вирощуються в господарстві є зернові, питома вага яких в структурі посівних площ господарства в 2023р. склала 71% (рис. 2.10).

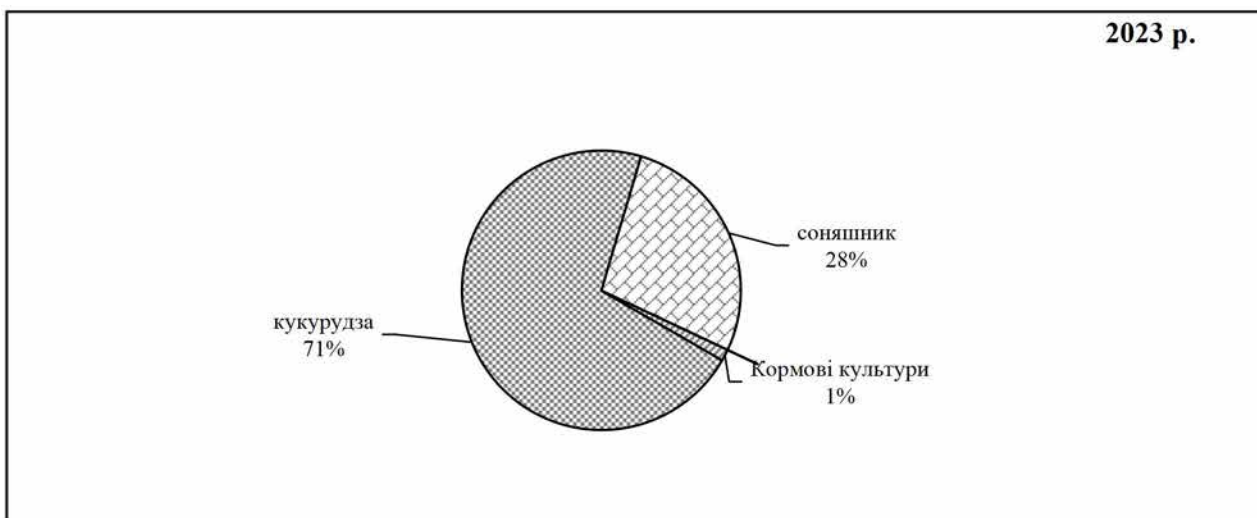

Рис.2.10. Структура посівних площ, %

Зазначимо, що у 2021р. їх питома вага була також 71%, а от у 2022р. практично були відсутні посівні площі зернових культур, бо підприємство зосередило своє виробництво на вирощуванні технічних культур, зокрема – соняшнику. Так, питома вага цієї культури у 2021р. становила 99,1%, тобто практично вся посівна площа в господарстві була засіяна лише цією культурою (рис.2.11).

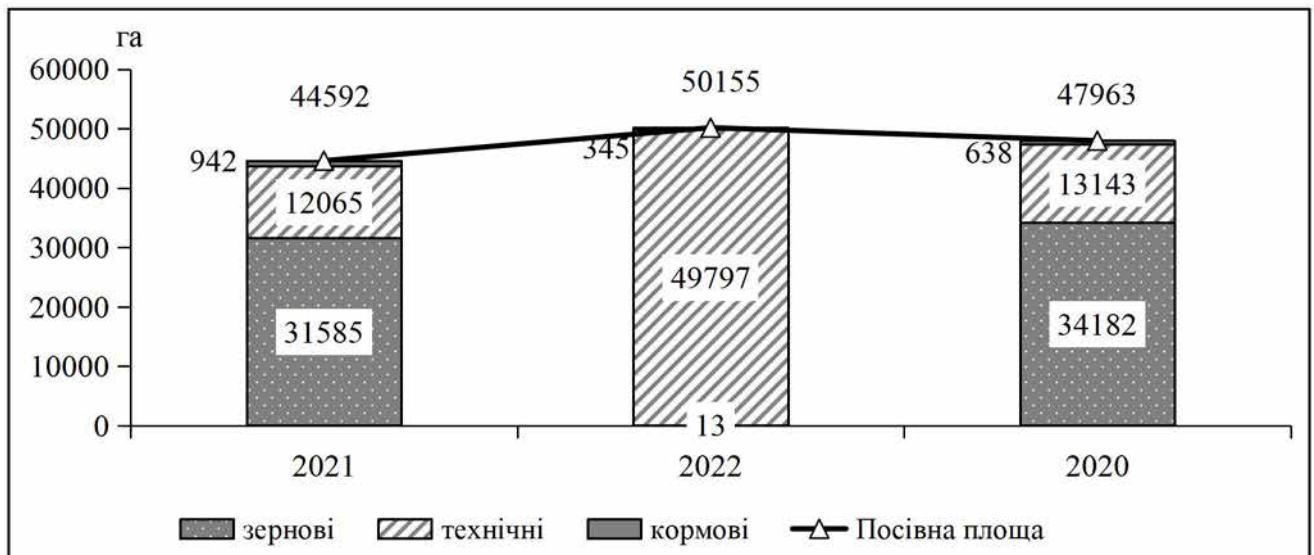

Рис. 2.11. Динаміка посівних площ, га

Таблиця 2.11

Виробництво основних культур ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023р. до 2021р., %
Площа, га				
Зернові культури, усього	31585	13	34182	108,22
кукурудза	29436	13	34182	116,12
пшениця озима	2149			
соняшник	12065	49727	13143	108,93
соя		70		
Виробництво, ц				
Зернові культури, усього	1996421	400	2906135	145,57
кукурудза	1890409	400	2906135	153,73
пшениця озима	106012,3			
соняшник	364195	1999910	241087	66,20
соя		2270		
Урожайність, ц/га				
Зернові культури, усього	63,2	31,7	85,0	134,5
кукурудза	64,2	31,7	85,0	132,4
пшениця озима	49,3			-
соняшник	30,2	40,2	18,3	60,6
соя		32,4		-

Аналіз виробництва основних культур в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що площа під зерновими культурами у 2023р. в порівнянні із 2021р. зросла на 8,2%, в т. ч. під кукурудзою на 16,1%. Зазначимо, що озиму пшеницю у підприємстві вирощували лише у 2021р.(табл.2.11).

Щодо технічних культур, то площа посіву під соняшником у 2023р. у порівнянні із 2021р. збільшилася на 8,93%, а в порівнянні із 2022р. зменшилася у 3,7 рази (відмітимо, що у 2022р. 99% всіх посівних площ підприємства були засіяні лише соняшником). Сою у господарстві вирощували лише у 2022р. на площі 70 га.

Також варто відмітити значне коливання урожайності вирощуваних сільськогосподарських культур. Так, урожайність зернових культур найвищою була у 2023р. - 85 ц/га, що більше ніж у 2021р. на 34,5%, а в порівнянні із 2022р. більше в 2,6 рази.

Аналіз урожайності соняшнику свідчить, що його урожайність найвищою була у 2022р. – 40,2 ц/га, а у 2023р. зменшилася до критичної межі – 18,3 ц/га. Урожайність сої, яку вирощували лише у 2022р. становила 32,4 ц/га.

Таблиця 2.12

Виробництво та реалізація кукурудзи

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., %
Зібрана площа, га	29436	13	34182	116,1
Урожайність, ц/га з 1 га	64,2	31,7	85,0	132,4
Валовий збір, ц	1890409	400	2906135	153,7
Обсяг реалізації, ц	1136086	1644823	1193547	105,1
Рівень товарності, %	60,1	-	41,1	-

Так, як в досліджуваному підприємстві основні площі зосереджені під посівами кукурудзи розглянемо детально обсяги її виробництва та реалізації. Так, валовий збір культури в 2023р. в порівнянні із 2021р. збільшився на 53,7%. Дане збільшення відбулося як за рахунок підвищення урожайності культури на 32,4%, так і посівної площі на 16,1% (табл.2.12).

Зазначимо, що рівень товарності кукурудзи є низьким, у 2023р. склав лише 41,1%, дещо вищим він був у 2021р. – 60,1%.

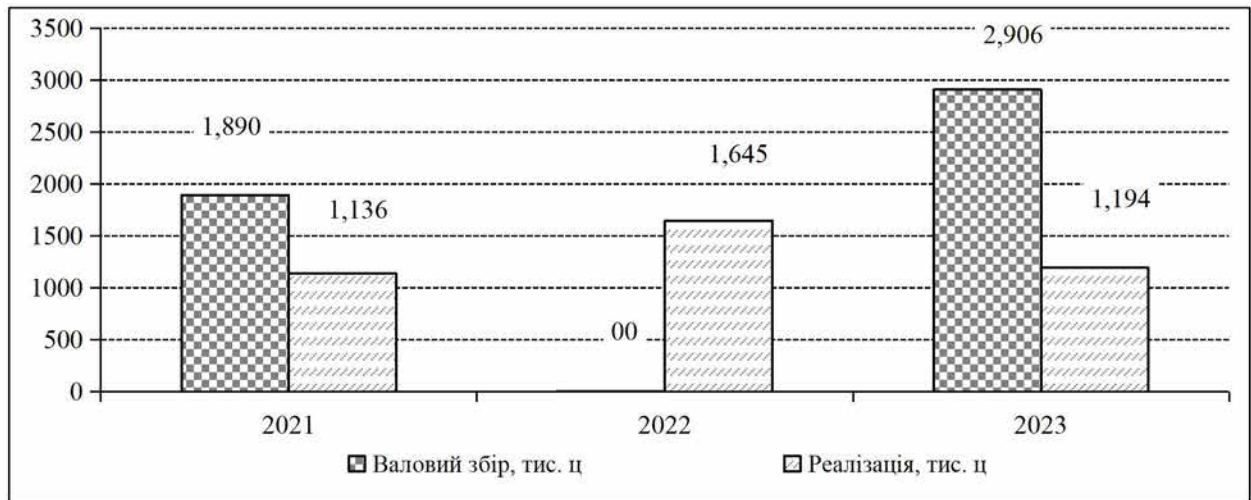

Рис. 2.12. Динаміка валового збору та обсягів реалізації кукурудзи в ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Більш детально динаміку валового збору та обсягів реалізації кукурудзи в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» представлено на рис.2.12.

Таблиця 2.13

Вплив факторів на зміни валового збору кукурудзи

Показник	2021р.	2023р.	Відхиленн (+,-)
Площа посіву, га	29436	34182	4746
Урожайність з 1 га, ц	64,2	85,0	20,8
Валовий збір, ц	1890409	2906135	1015726
Валовий збір при площі 2023 р. і урожайності 2021 р., ц	2195231		
Зміни валового збору зерна за рахунок, ц: площі посіву	403536		
урожайності	612190		

Отже, як зазначалося раніше на валовий збір кукурудзи в більшій мірі впливає два фактори – площа посіву і урожайність. Розглянемо більш детально який із них впливає більше і в якій мірі. Так, площа посіву кукурудзи в 2023р. в порівнянні із 2021р. збільшилася на 4746 га, а урожайність – на 20,8 ц/га. Результати факторного впливу свідчать, що валовий збір кукурудзи збільшився на 1015726ц за рахунок збільшення площі посіву на 403536ц, а за рахунок

Виробнича собівартість	443294	15060	234	100,0	948773	27756	326	100,0	505479	12697	92,0	0,0
прямі матеріальні витрати	174923	5943	93	39,5	426948	12490	147	45,0	252025	6548	54,4	5,5
насіння та посадковий матеріал	56642	1924	30	12,8	89707	2624	31	9,5	33065	700	0,9	-3,3
мінеральні добрива	41220	1400	22	9,3	137421	4020	47	14,5	96201	2620	25,5	5,2
пальне і мастильні матеріали	35577	1209	19	8,0	140224	4102	48	14,8	104647	2894	29,4	6,8
решта матеріальних витрат	41484	1409	22	9,4	59596	1743	21	6,3	18112	334	-1,4	-3,1
прямі витрати на оплату праці	7771	264	4	1,8	26762	783	9	2,8	18991	519	5,1	1,1
інші прямі витрати та загальнопромислові витрати	260600	8853	138	58,8	495063	14483	170	52,2	234463	5630	32,5	-6,6
амортизація необоротних активів	1701	58	1	0,4	5888	172	2	0,6	4186	114	1,1	0,2
відрахування на соц. заходи	15300	520	8	3,5	121166	3545	42	12,8	105866	3025	33,6	9,3
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	138421	4702	73	31,2	142928	4181	49	15,1	4507	-521	-24,0	-16,2
решта ін. прямих та загальнопромислових витрат	105177	3573	56	23,7	225082	6585	77	23,7	119905	3012	21,8	0,0

Аналіз структури виробничої собівартості і розмір статей витрат на 1ц кукурудзи свідчить, що найбільшу питому в 2021р. займали оплата послуг і робіт сторонніх організацій – 31%, решта інших витрат – 24% та насіння – 13% (рис.2.13).

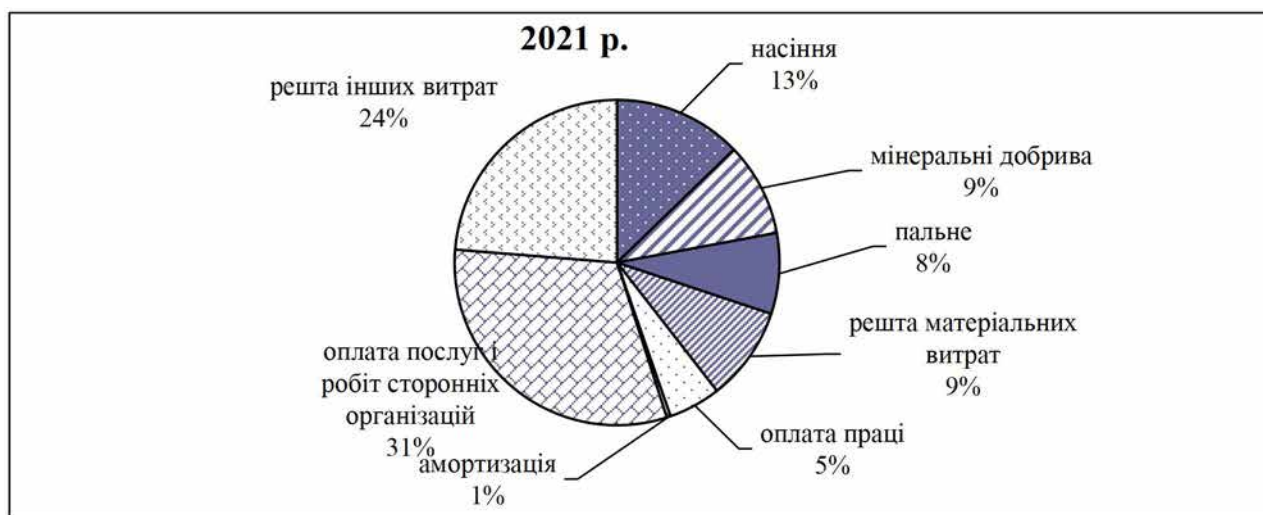

Рис. 2.13. Структура виробничої собівартості і розмір статей витрат на 1ц кукурудзи, 2021р.

Аналіз структури виробничої собівартості і розмір статей витрат на 1ц кукурудзи свідчить, що найбільшу питому в 2023р. займали решта інших витрат – 24%, оплата праці – 16%, оплата послуг і робіт сторонніх організацій – 15%, пальне – 15% та мінеральні добрива – 14% (рис.2.14).

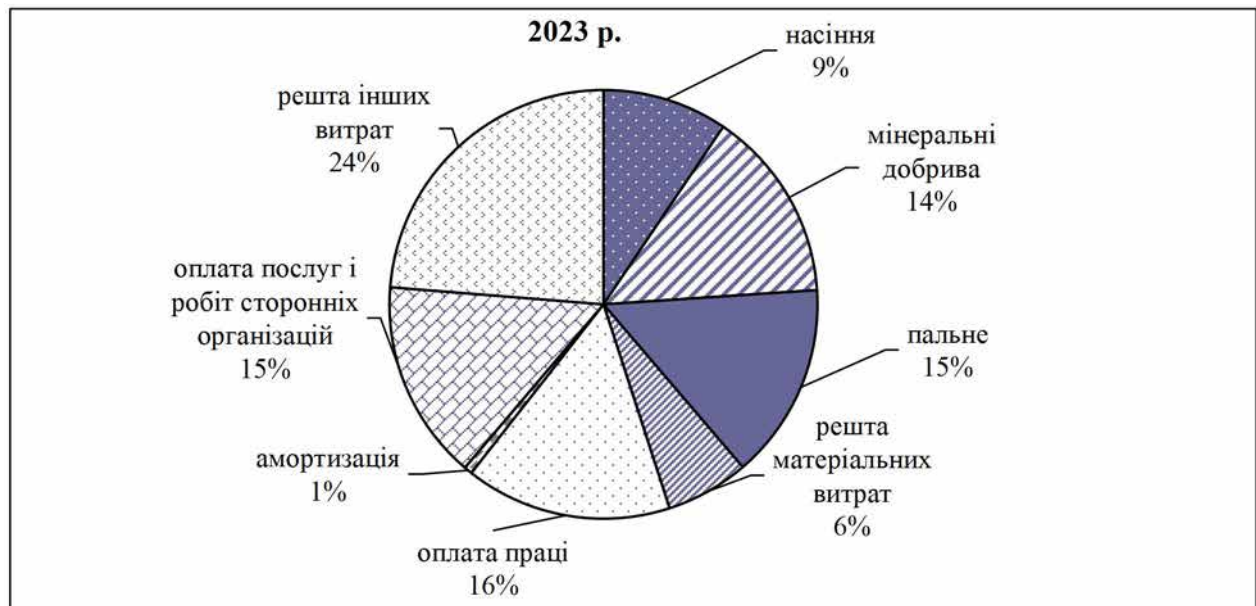

Рис. 2.14. Структура виробничої собівартості і розмір статей витрат на 1ц кукурудзи, 2023р.

На собівартість продукції впливає безліч факторів, основними із них є витрати виробництва та урожайність культури. Аналіз виробничої собівартості кукурудзи і вплив факторів на її формування свідчить, що в 2023р. в порівнянні із 2021р. витрати виробництва на 1га посіву кукурудзи збільшилися на 12697 грн. Урожайність культури за цей період зменшилася на 20,8 ц/га, а собівартість 1ц збільшилася на 91,98 грн. Здійснений аналіз свідчить, що собівартість кукурудзи зменшилася за рахунок збільшення витрат на 197,70 грн, та за рахунок зменшення урожайності на 105,72 грн (табл.2.15).

Таблиця 2.15

Виробнича собівартість кукурудзи і вплив факторів на її формування

Показник	2021р.	2023р.	Відхилення (+,-)
Витрати на 1 га посіву, грн	15060	27756	12697
Урожайність з га, ц	64,2	85,0	20,8
Собівартість 1ц, грн	234,50	326,47	91,98
Собівартість 1 ц при витратах 2023 р. і урожайності 2021 р., грн	432,20		
Зміни собівартості 1ц, грн	91,98		
У т. ч. за рахунок:			
витрат виробництва	197,70		

урожайності	-105,72
-------------	---------

Важливим завданням розвитку підприємства в умовах ринкової економіки є досягнення належного рівня його економічної ефективності як основи його конкурентоспроможності. На економічну ефективність впливають різноманітні фактори як зовнішнього так і внутрішнього середовища. В умовах сьогодення значна кількість підприємств досить часто спрямовують свої зусилля на зменшення витрат, не враховуючи при цьому ризику погіршення показників економічної ефективності. Тому, виходячи із вищезазначеного вважаємо, що потрібно застосувати структурний та комплексний підхід, що буде направлений на зменшення витрат і підвищення ефективності, що в кінцевому підсумку дасть змогу підприємству мінімізувати зазначені ризики.

Таблиця 2.16

Динаміка показників економічної ефективності виробництва кукурудзи

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Обсяги реалізації, ц	1136086	1644823	1193547	105,1
Обсяг реалізації, тис. грн	746423	1012249	449244	60,2
Повна собівартість 1 ц, грн	433,7	479,6	370,4	85,4
Ціна реалізації 1 ц, грн	657	615	376	57,3
Прибуток у розрахунку на 1 ц, грн	223,3	135,8	6,0	2,7
Рівень рентабельності, %	51,5	28,3	1,6	x

Аналіз показників економічної ефективності виробництва кукурудзи свідчить, що в 2023р. обсяги реалізації продукції в натуральному виразі зросли на 5,1%, а у вартісному навпаки зменшилися на 39,8%. Позитивним явищем, яке варто відмітити є зменшення собівартості 1ц продукції за аналізований період на 14,6%, але поряд з цим значно зменшилася ціна реалізації за вказаний період, а саме на 42,7%. Отже, за рахунок того, що темпи зменшення ціни реалізації випереджають темпи зменшення собівартості продукції аграрії змогли отримати лише 6 грн прибутку в розрахунку на 1ц продукції і забезпечити її рентабельність на рівні лише 1,6% (табл.2.16).

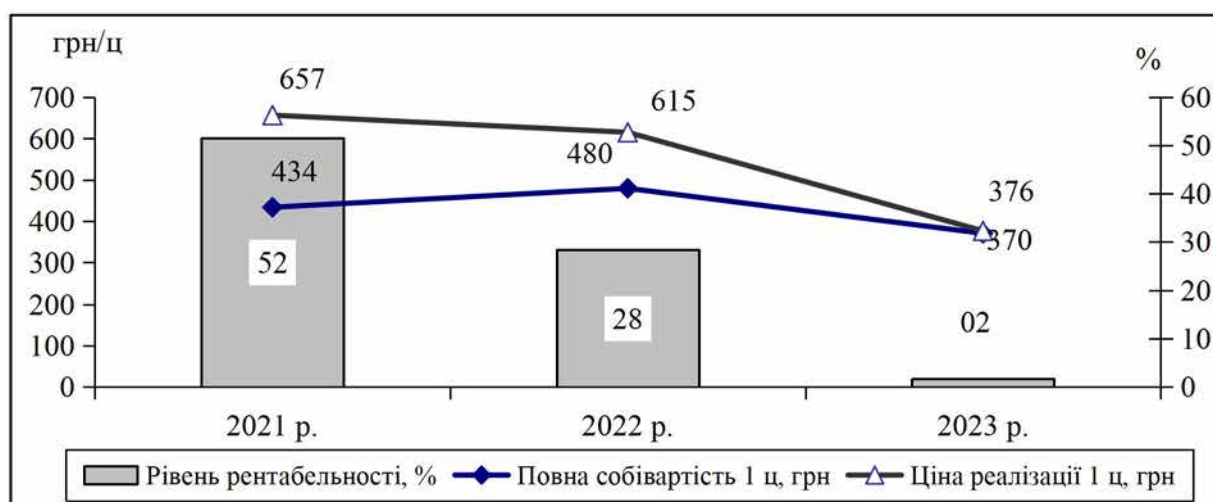

Рис. 2.15. Динаміка показників економічної ефективності виробництва кукурудзи

Графічно дана ситуація відображена на рис. 2.15, де наочно відображено рівень рентабельності кукурудзи в 2021р. – 51,5% , в 2022р.- 28,3% і в 2023р. – 1,6%. Отже, рівень рентабельності культури за період 2021-2023рр. зменшився на 49,9 відсоткових пункти.

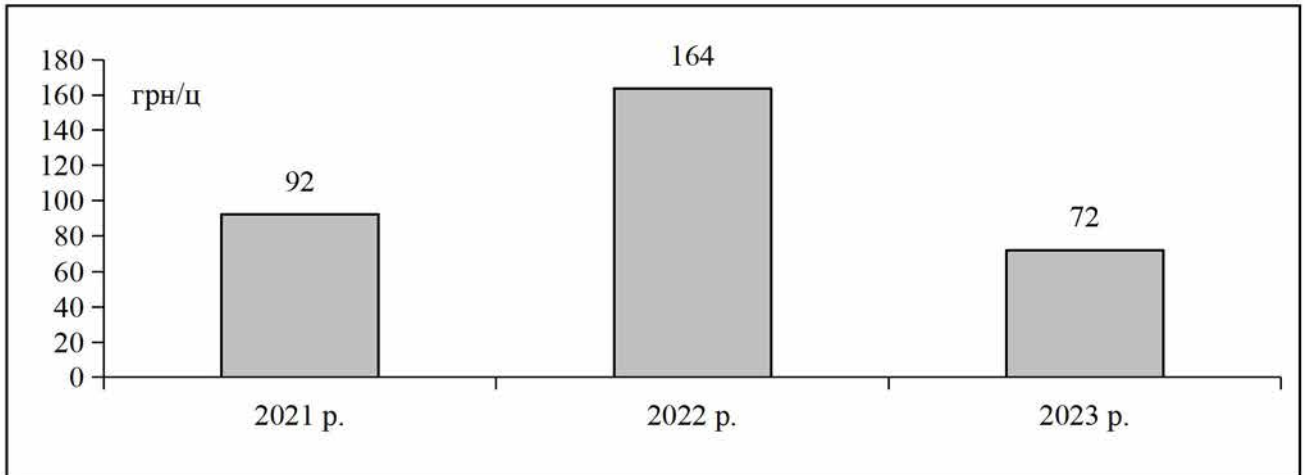

Рис. 2.16. Витрати на реалізацію 1 ц кукурудзи, грн

Повна собівартість продукції включає в себе витрати на виробництво продукції на витрати на її реалізацію. Здійснений аналіз свідчить, що в 2022р. була найвища собівартість кукурудзи, тому і витрати на її реалізацію відповідно були найвищі – 164 грн/ц (рис.2.16).

Однією із найбільш актуальних проблем сьогодення є аналіз чинників, які мають прямий вплив на величину прибутку. Кожне підприємство всі свої зусилля спрямовує на одержання кінцевого результату. Прибуток є різницею між ціною реалізації продукції та її собівартістю, або між обсягом виручки від реалізації продукції та сумою витрат на її виробництво та реалізацію.

Для виявлення факторів які впливають на збільшення прибутку підприємства спочатку варто виявити чинники які безпосередньо впливають на величину прибутку.

Зазвичай, для кожного виду діяльності ці чинники є різними. Так, для сільського господарства фактори, що впливають на прибуток аграрного підприємства поділяються на 2 групи: зовнішні і внутрішні.

Зовнішні фактори, це фактори які не залежать від діяльності підприємства.

Зважаючи на те, що сільське господарство є специфічною галуззю, тому практично найбільший вплив на його прибуток мають природні умови. Також до таких факторів варто віднести державне регулювання цін, податкових ставок та пільг, тарифів, демографічну ситуацію, конкуренцію, ціни на виробничі ресурси, інфляцію.

Внутрішніми факторами впливу на прибуток підприємства є фактори, які безпосередньо залежать тільки від діяльності самого підприємства [11,39].

До таких факторів відносять обсяги виробництва та реалізації продукції, структуру продукції, собівартість та якість продукції, ціни та тощо.

Таблиця 2.17

Вплив факторів на зміну маси прибутку від реалізації кукурудзи

Показник	2021р.	2023р.	Відхилення
Реалізовано, тис. ц	1136,09	1193,55	57,46
Прибуток, тис грн	253744	7148	-246597
Повна собівартість 1ц, грн	433,66	370,41	-63,26
Ціна реалізації 1ц, грн	657,01	376,39	-280,62
Прибуток 1ц кукурудзи, грн	223,35	5,99	-217,36
Зміна маси прибутку тис. грн	-246597		
у т.ч. за рахунок:			
обсягу реалізації	12834		
собівартості	75502		
ціни реалізації	-334932		

Аналіз впливу факторів на зміну маси прибутку від реалізації кукурудзи свідчить, що в 2023р. в порівнянні із 2021р. обсяг реалізації продукції збільшився на 57,46 тис. ц. Проте, як зазначалося раніше прибуток за даний період зменшився на 246597 тис. грн.

Дослідженнями встановлено, що зміна маси прибутку відбулася за рахунок таких факторів: за рахунок незначного збільшення обсягу реалізації прибуток збільшився на 12834 тис. грн; за рахунок зниження собівартості прибуток збільшився на 75502 тис. грн; за рахунок суттєвого зменшення ціни реалізації прибуток зменшився на 334932 тис. грн. Отже, в нашому випадку основним фактором, який вплинув на зменшення прибутку підприємства є значне зниження ціни реалізації кукурудзи (табл.2.17).

Одним із головних питань, яке сьогодні хвилює бізнесменів, - коли створений ним бізнес почне приносити прибуток. Визначити це допоможе точка беззбитковості. З допомогою зазначеного показника можна визначити, скільки продукції потрібно продати, перш ніж окупляться вкладені ним витрати.

Точка беззбитковості (від англ. Break-even point) – це обсяг виробництва та реалізації продукції, при якому доходи відшкодовують витрати, а при виробництві та реалізації кожної наступної одиниці продукції господарство починає отримувати прибуток. Іншими словами, точка беззбитковості - це саме той момент, коли обсяг виручки дорівнює обсягу витрат, і в даній точці господарство виходить в нуль.

Точку беззбитковості визначають в одиницях продукції або в грошовому виразі. Її називають порогом рентабельності, критичною точкою або CVP-точкою [3].

Такий показник дає змогу зрозуміти, скільки одиниць продукції потрібно продати, або яку суму виручки потрібно отримати, щоб господарство почало приносити прибуток. Тобто, точка беззбитковості свідчить про мінімальний рівень виручки, нижче якого виробництво не окупить. Тому є сенс розраховувати даний показник навіть ще до того, як запускати бізнес.

Також на точку беззбитковості зверне свою увагу інвестор чи кредитор, якщо виникає бажання привернути його у свій бізнес.

Таблиця 2.18

Беззбитковий обсяг виробництва кукурудзи в ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Показники	Вид продукції	
	2021р.	2023р.
Площа посіву, га	29436	34182
Урожайність зернових, ц/га	64,2	85,0
Валове виробництво зерна, ц	1890409	2906135
Витрати на виробництво, тис. грн	443294	948773
у тому числі постійні, тис. грн	131658	333968
змінні витрати, тис. грн	311636	614805
Питома вага постійних витрат, %	29,7	35,2
Виробнича собівартість на 1 ц зерна, грн	234,5	326,5
Постійні витрати з розрахунку на 1 ц, грн	69,6	114,9
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн	657,0	376,4
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	433,7	370,4
Постійні витрати в розрахунку на 1 га посіву, грн	4473	9770
Змінні витрати на 1 ц зерна, грн	164,9	211,6
Маржинальний дохід від 1 ц продукції, грн	492,2	164,8
Беззбитковий обсяг виробництва продукції, ц	267510	2026018
Точка беззбитковості у вартісному виразі, тис. грн	175758	762581

Розрахунок точки беззбитковості у вартісному виразі у ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що при виробництві кукурудзи в обсязі 2026018 ц дане підприємство не отримає ні прибутку, ні збитку (табл.2.18) Збільшення ж виробництва кожної додаткової одиниці призведе до збільшення прибутку підприємства.

В досліджуваному господарстві вирощують не багато сільськогосподарських культур, як свідчить проведений аналіз основними із них є кукурудза та соняшник.

Здійснений порівняльний аналіз зазначених сільськогосподарських культур свідчить, що в 2021р. рентабельність цих двох культур практично була однаковою. Так, рентабельність кукурудзи становила – 51,5%, а соняшнику – 45,9%. Аналіз свідчить, що в 2023р. ситуація щодо прибутковості даних культур значно погіршилася. Так, рентабельність кукурудзи зменшилася до 1,6%, а соняшнику до 16,0% (табл.2.19).

Таблиця 2.19

**Порівняльна економічна ефективність виробництва
сільськогосподарських культур**

	2021р.		2023р.	
	кукурудза	соняшник	кукурудза	соняшник
Урожайність, ц/га	64,2	30,2	85,0	18,3
Виробничі витрати на 1 га, грн	15059,62	29201,33	27756,2	18280,61
Валова продукція з 1 га, грн	40956	50322	54219	30580
Виручка з 1 га, грн	42194	47385	32000	21708
Прибуток на 1 га, грн	14344	14905	509	3002
Рентабельність, %	51,5	45,9	1,6	16,0

Отже, результати аналізу свідчать, що як кукурудза так і соняшник можуть приносити значні прибутки для підприємства, проте військові дії, які вже третій рік тривають в Україні негативно відображаються на показниках економічної ефективності вирощування даних культур.

РОЗДІЛ III

ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПРИБУТКОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

3.1. Виробництво біоетанолу – перспективний напрямок для України

Відмова України від російської нафти і газу, що викликана війною, на думку більшості експертів, спонукатиме до розвитку біоетанольної галузі в Україні.

Взагалі біоетанол є зневодненим спиртом, який виробляють із рослинної сировини, а потім додають у паливо. На біоетанол можуть переробляти зерно або якусь іншу аграрну сировину, яка у своєму складі містить крохмаль або цукор - кукурудзу, мелясу, цукрову тростину тощо. Біоетанол можна виготовляти також і із надлишків пшениці, так як у її складі міститься до 58% крохмалю. В кукурудзі даний показник становить близько 65%.

У світі основним виробником етанолу є США, частка яких у світовому виробництві сягає 54%. В якості сировини для продукту в США використовують кукурудзу. Друге місце по виробництву біоетанолу займає Бразилія, яка використовуючи надлишки цукрової тростини, на сьогодні активно переходить на кукурудзу.

В обидвох країнах стрімкий розвиток ринку біоетанолу спричинила енергетична криза, що відбулася у 1970 році. Тому, маючи бажання отримати незалежність від імпорту нафтопродуктів США та Бразилія запровадили обов'язкову частку етанолу в бензині [29].

Кукурудза як сировина для біопалива майбутнього входить у перелік 5 енергетичних рослин в силу 3-х чинників:

1. використання як зерна кукурудзи, так і стебел для виробництва енергії пару, сушильного агента та електроенергії для переробітку зерна в біоетанол;

2. кукурудза, завдяки своїй доступності і наявності для переробки протягом усього року є економічно вигідним поновлюваним джерелом енергії саме для промислового виробництва;

3. урожайність кукурудзи – 100 ц/га зерна і 100 ц/га стебел – вища, ніж сої та соняшника (30 ц/га), що дозволяє отримати 31 ц/га протеїнових кормів та додатковий бонус у вигляді біоетанолу 35 ц/га, тобто таку ж кількість кормів, як і із основних сільськогосподарських культур [40].

На рис. 3.1. представлено потенціал біоетанолу з різних видів сировини. Дані свідчать, що кукурудза має найвищі показники виходу продуктів з 1 тонни сировини – біоетанолу, DDGS та CO₂.

Таблиця 3.1

Потенціал біоетанолу з різних видів сировини

Сировина	Біоетанол, л/т (кг/т)	Суха барда, кг/т	CO ₂ , кг/т	Всього, кг
Ячмінь	330 (265)	470	265	1 000
Жито	357 (285)	365	350	1 000
Пшениця	375 (300)	330	370	1 000
Тритикале	385 (310)	310	380	1 000
Кукурудза	430 (345)	310	345	1 000

Технологічні рішення UTC – з 100 тонн кукурудзи отримують: біоетанолу – 46,7 м³, CO₂ – 36,5 т, 90 тонн [16].

Сфера переробки цікавила українських підприємців ще до війни, а зараз, після блокування експорту, і поготів. Глибока переробка дає можливість зняти проблему доставки агропродукції за кордон і збільшує прибуток з тонни зерна.

При переробці кукурудзи на біоетанол, потрібно врахувати, що в результаті отримують три види продукції, однакові як за об'ємом так і за

показниками». Це паливний етанол, суха післяспиртова барда та вуглекислий газ. Вуглекислий газ використовують у харчовій промисловості, вогнегасниках, холодильних установках тощо [6].

Наведемо приклад розрахунку доходу від реалізації продуктів переробки 1 т кукурудзи. Так, із однієї тонни зерна кукурудзи отримують 345 кг біоетанолу, 310 кг сухої барди і 345 кг CO₂. Знаючи вартість кожного із продуктів переробки порахували загальний дохід від реалізації даних продуктів переробки, який склав 583 євро (табл.3.2). Ціну реалізації зерна кукурудзи взяли за січень-вересень 2024 р. за даними форма 21 заг - 5658 грн/т. При курсі 45 грн/€ ціна становить 126 €/т. Отже, різниця у вартості зерна і продуктів переробки склала 457 євро на тоні.

Таблиця 3.2.

Додана вартість від переробки кукурудзи

	Сировина кукурудза	Біоетанол, (кг/т)	Суша барда, кг/т	CO ₂ , кг/т	Загальний дохід від реалізації продуктів переробки 1 т кукурудзи
Обсяг, т	1	345	310	345	
Вартість 1 т, Євро	126*	1265	250	200	
Вартість усього	126	436	78	69	583

*Ціна реалізації кукурудзи січ-вересень 2024 р за даними форма 21 заг 5658 грн/т Курс 45 грн/€, або 126 €/т

На відміну від технологічного способу на мелясі технологія виробництва біоетанолу із зерна відрізняється більш складними процесами, а саме додаванням додаткових стадій по переробці зерна та вторинних виробничих продуктів, що в кінцевому підсумку дає можливість отримати різноманітні додаткові продукти [1].

Розрахуємо економічний ефект від переробки насіння кукурудзи на біоетанол у розрахунку на 1 тонну, зважаючи на те, що собівартість біоетанолу на 75% складається із вартості сировини при ціні 126 євро за 1 т кукурудзи. Отже уся собівартість 1 т кукурудзи становитиме $(126/0,75=168\text{€})$. Враховуючи, що із однієї тонни отримуємо 345 кг біоетанолу, то собівартість 1т біоетанолу становитиме - 487€ $(168/0,345*1)$ (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Ефект від переробки кукурудзи на біоетанол у розрахунку на 1 т

Показники	2023р.
ціна 1 т біоетанолу, €	1265
собівартість 1 т біоетанолу, €	487
Прибуток 1 т біоетанолу, €	778
Рівень рентабельності, %	159,8

Тобто прибуток з 1т біоетанолу складає 778 євро, відповідно рівень рентабельності – 159,8%. Так, як в даному господарстві в 2023р. валовий збір зерна кукурудзи становив 290,6 тис. тонн, то можна отримати з даної кількості зерна 100,3 тис. т біоетанолу. Відповідно при собівартості всієї продукції 48,8 млн євро дохід складе 126,8 млн євро, а прибуток становитиме 78 млн євро (табл. 3.4).

Таблиця 3.4.

Ефект від переробки кукурудзи на біоетанол в ТОВ «РАЙЗ-СХІД»

Показники	2023р.	в середньому за 2021р.-2023р.
Валовий збір, тис т	290,6	159,9
Можна отримати біоетанолу, тис. т	100,3	55,2
Дохід, млн €	126,8	69,8
Собівартість, млн €	48,8	26,9
Прибуток, млн €	78,0	42,9

Враховуючи, що в 2022р. в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» кукурудзу майже не вирощували, ми прорахували аналогічні показники в середньому за 2021-2023рр.

Так, за даний період прибуток від переробки кукурудзи на біоетанол складе 42,9 млн євро.

Експерти зазначають, що в Україні є працюючі біоетанольні заводи, які були побудовані ще в 2000-х роках. Але, із сучасного погляду серед них є застарілі і не ефективні, через високі енергетичні витрати. В основному такі заводи переробляють мелясу, а не зерно.

Одним із відомих експертів даного ринку є Євген Лукашевич, який опублікував приклад кластера по переробці кукурудзи на етанол, + біометан та органічні добрива. За його розрахунками вартість будівництва складає 32 млн євро. За рік такий такий завод може переробити до 170 тис. т кукурудзи і щодоби може виробити: 200 кубів біоетанолу, 42 тис. кубів біометану, 800 кубів органічних добрив, також при цьому утворюється електроенергія і пара, які також можна пустити на власні потреби [13].

Термін окупності при поточній ціні 5 тис. гривень з ПДВ кукурудзи, за розрахунками експерта менше ніж рік.

Тому, як варіант можемо поради дати даному підприємству побудувати такий завод, так як валовий збір кукурудзи в ньому становить 290,6 тис. тонн, що дає можливість підприємству досить швидко окупити витрати.

В Україні є компанії, які зацікавлені у переробці кукурудзи на біоетанол. Так, для прикладу, розглядає таку можливість, Vitagro і МХП, які вже працюють над проектом по біоетанолу [40].

«Вітагро», на сьогоднішній день володіє значним земельним банком на території Хмельниччини, де валовий збір кукурудзи становить в середньому 2,5 млн т на рік, тобто область має великий потенціал. Тому, експерти зазначають, що прийшов час вносити суттєві зміни в законодавство по біоетанолу, де би було зазначено, що його потрібно додавати в пальне. Прийнята законодавча база може зняти багато бар'єрів з точки зору додаткових гарантій споживання на ринку.

Генеральний директор однієї із найбільших компаній виробників біоетанолу в Україні «Галс Агро» Сергій Кравчук зазначив, що зараз Україна може виробити 150 тис. т біоетанолу в рік при планованій потребі в 300 тис. т, і тому, на його думку є сенс підвищувати виробництво у два рази.

Отже, в Україні виробництво біоетанолу є перспективним напрямом, враховуючи вартість продукції в Європі. Тому, вважаємо, що у недалекому майбутньому переробка зерна на біоетанол стане важливим способом заробітку українських агрокомпаній [6].

3.2. Раціональна сівозміна як фактор збільшення прибутку підприємства

Недотримання або порушення сівозмін є вагомим причиною погіршення родючості ґрунту. Особливо відчутним це є в аграрних підприємствах, які мають невеликі площі сільськогосподарських угідь, і як наслідок переходять до зменшення кількості вирощуваних культур і, відповідно, до неспеціалізованих короткоротаційних сівозмін. В умовах сьогодення складається така ситуація, коли сучасна кон'юнктура ринку змушує аграрних виробників вирощувати енергонасичені сільськогосподарські культури, що в свою чергу призводить до недотримання та порушення сівозмін. В першу чергу це стосується технічних культур, які агровиробники вирощують на одній і тій же площі протягом декількох років не дотримуючись сівозмін. В свою чергу це досить сильно виснажує ґрунт, що після цього відновити його дуже складно [37].

З наукової точки зору сівозміна передбачає використання різноманітних культур на протязі встановленого періоду. Така зміна забезпечує найбільш оптимальний склад та консистенцію ґрунту, що в кінцевому підсумку призводить до кращої продуктивності полів. Існують рекомендації відносно періодів чергування культур, що орієнтуються на досвід у різних природно-

кліматичних зонах. За умови дотримання принципів чергування сільськогосподарських культур у сівозміні, можна запобігти спустошенню ґрунтів та отримати позитивний результат. Зазначений метод ведення сільського господарства сьогодні цікавий фермерам, адже він спроможний підвищити продуктивність аграрних культур [36].

Ключовими принципами, якими потрібно керуватися при складанні сівозміни є:

- коректний вибір попередників;
- оптимальне поєднання культур.

Також потрібно брати до уваги оптимальну періодичність повернення певних сільськогосподарських культур на одне поле. При виборі попередників можуть бути складнощі, які пов'язані із кризою тваринництва, що зумовлює обмежений вибір культур для вирощування. В даному випадку зазначимо, що ідеальної схеми сівозміни культур не існує, проте знання самих простих правил підбору попередників може допомогти зробити оптимальний вибір.

Основними правилами проектування схем сівозмін є:

- варто уникати використання близьких за походженням культур підряд (для прикладу, бобові після бобових);
- потрібно дотримуватися оптимальних періодів повернення сільськогосподарських культур на одне й те саме місце;
- необхідно враховувати ґрунтово-екологічні (технологічні) групи;
- потрібно зважати на специфіку розташування ґрунтів;
- варто враховувати супутні чинники: кількість техніки, оцінку та економічний стан господарства;
- у сівозміні потрібно обирати якнайкращі попередники, здійснюючи пріоритети на користь важливих та допустимих попередників [11].

Стосовно останнього правила, у сівозміні важливим вважається попередник, який може забезпечити стабільно високу урожайність. За

допустимого попередника передбачається висока урожайність культури за сприятливих умов, бо в іншому випадку продуктивність зменшується. Попередник, який вважається умовно допустимим, може погіршувати умови для наступного врожаю. Недопустимий попередник погіршує властивості ґрунту, створюючи не досить сприятливі умови для вирощування наступної аграрної культури [35].

Тому, вчені рекомендують розміщувати сівозміни таким чином, щоб всі поля були однакові за розміром та розміщувалися в одній технологічній групі. Це дасть змогу забезпечити максимальну продуктивність сівозмін та економічно використовувати наявні ресурси. Тривалість сівозміни прямим чином залежить від культури, яка має найдовший період повернення на поле.

Недотримання сівозміни призводить до погіршення економіки вирощування культури. Проте, значна кількість виробників діють спираючись на тактичні рішення, не мислячи при цьому стратегічно, в зв'язку з цим намагаючись вийти на заплановані обсяги виробництва продукції вони вкладають значні кошти. В результаті маржа є надто низькою і відбувається ще більше накопичення в ґрунті бур'янів та шкідників.

Але бувають дійсно ситуації, коли неможливо дотримуватися сівозмін, тоді з точки зору захисту культур потрібно правильно розраховувати технологічну карту, враховувати погодні умови, досить детально прогнозувати розвиток негативних факторів та враховувати всі витрати. Таким чином існує можливість нівелювання ризиків [37].

3.3. Інновації, як фактор підвищення прибутковості виробництва зернових культур

Основними причинами, що зумовлюють перехід аграрного сектору економіки України до інноваційної моделі розвитку є наступні:

- глобалізаційні процеси світової економіки, стрімке поширення новітніх інформаційних технологій та наукоємних виробництв змушує країни вести активну політику формування нової технологічної структури розвитку своєї економіки, що являється базисом зростання її ефективності та підвищення рівня життя населення;

– пришвидшення розвитку економіки країн внаслідок взаємної інтеграції науки, фінансового сектору, відтворювальних процесів у всіляких сферах діяльності аграрної економіки країн із цивілізованою інноваційною системою;

– збільшення залежності між сталим економічним зростанням кожної країни та можливості формувати та використовувати нові знання, впроваджувати технологічні та економічні інновації;

– покращення конкурентних позицій іноземних підприємств у аграрному секторі економіки з позиції їхнього високого технічного рівня, якості продукції та її цінової конкуренції, що ґрунтується на дешевій робочій силі;

– вичерпання джерел екстенсивного зростання агропромислового комплексу країни;

– зменшення темпів інвестиційних вкладень в техніко-технологічне оновлення вітчизняних підприємств;

– проблема втрати науково-технічного потенціалу АПК через невідповідність потреб переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку, що й зумовило занепад науково-технічної та інноваційної сфер.

У загальному розумінні інноваційність трактують, як здатність системи до постійного розвитку, оновлення діяльності на основі засвоєння нововведень. Інноваційність також трактують як використання існуючого науково-технічного, інформаційного і інтелектуального потенціалу для подальшого розвитку, покращення результатів діяльності та якості життя [16].

В цілому інноваційність спрямована на виготовлення та впровадження нової сучасної продукції, або на оновлення уже існуючих технологій, техніки, покращення організації виробництва, модернізацію наявних товарів і послуг, що має безпосередній вплив на підвищення ефективності виробництва та рівня конкурентоспроможності підприємства.

Проте, для впровадження у виробничий процес новітніх досягнень науки і техніки потрібно мати висококваліфікований персонал, який зможе не тільки втілити запропоновані ідеї, а й приймати активну безпосередню участь у ініціюванні змін. Сучасний кваліфікований персонал є важливим економічним ресурсом сільськогосподарських підприємств, що дає можливість підприємству вийти на новий рівень розвитку.

Дж.Ф. Мур вважає, що за умови унікальності товарів і послуг практично всі підприємства можуть досягти значних фінансових результатів, Проте, поряд із цим для здійснення інновацій обов'язково потрібні партнери-споживачі і партнери-постачальники – створення такої мережі організацій, які об'єднані однією загальною ідеєю реалізації інновацій. Автор зазначає, що чим радикальнішою є інновація, тим більше повинні бути задіяні інші партнери, особливо покупці.

Інноваційний підхід є важливим і в галузі рослинництва. Так, для прикладу Agricom Group кожного року вдається покращувати показники врожайності насіння соняшника.

На сьогоднішні в Agricom Group впроваджена комплексна експертно-аналітична система управління агробізнесом FieldBI, система AgroTop, що дає можливість управляти виробничими процесами в аграрному бізнесі дистанційно та AutoBI – онлайн-інструмент, що використовується для ефективного управління парком техніки, обліку запасних частин та агрегатів, страхових полісів, моніторингу штрафів тощо [16].

Завдяки сучасним технологіям Agricom Group підвищили ефективність основних видів діяльності вітчизняних підприємств, їм вдалося зменшити виробничі витрати, мінімізували вплив на невідновлювальні природні ресурси та екологію, а також позитивно вплинути на рівень прозорості прийняття рішень компанії, як для внутрішньої, так і для зовнішньої комунікації.

Світовим лідером у галузі насіння, засобів захисту рослин та новітніх технологій вважається Сингента». Компанія розуміє, що на ринках аграрної продукції існує багато викликів. Одним із таких прикладів є контроль бур'янів та вовчка у посівах соняшнику, з яким сьогодні аграріям справитися не так просто. На жаль, традиційні системи захисту не справляються з такою проблемою. Тому, бур'яни негативно впливають на врожайність та якість сільськогосподарських культур.

Тому, «Сингента» пропонує інноваційну технологію A.I.R.TM, яка може допомогти аграріям у всій Європі досить успішно контролювати бур'яни і вовчок у посівах соняшнику, який, як виявилось, є досить толерантним до застосовуваних гербіцидів.

Універсальність - одна із головних особливостей технології A.I.R.TM, що гарантує виробникам сільськогосподарської продукції вигідні агрономічні властивості й підвищення урожайності. Це дуже важливо для ефективного ведення сільського господарства, ефективнішого управління виробничими ресурсами, збереження біорозмаїття і навколишнього середовища.

Саме, інноваційність A.I.R.TM забезпечує насінню соняшника толерантність до гербіцидів. Маючи можливість обробляти свої посіви різними гербіцидами, виробники можуть адаптувати систему захисту до конкретних потреб своїх сільськогосподарських угідь. Тобто, виробники продукції застосовують лише те, що їм потрібно для того, щоб контролювати бур'яни і завдяки цьому можуть отримувати максимальний результат від кожної обробки,

захищаючи таким чином свої інвестиції в посіви. В той же час навантаження на довкілля зводиться практично до мінімуму [41].

Гібриди A.I.R.TM показують стабільність та достатньо високу врожайність. Позитивні відмінності гібридів A.I.R.TM уже можна побачити від моменту сходів та протягом усієї вегетації, що означає комфортта стабільність для підприємств на протязі сезону. На сьогоднішній день технологію A.I.R.TM добре адаптовано до сталих методів землеробства. Наведемо основні переваги вищеописаної технології:

- цінність та забезпечення гнучкості захисту посівів сільськогосподарських культур;
- стійкість до таких препаратів як імазамоксу чи імазапіру або трибенурон-метилу;
- перевірений і економічно доведений контроль бур'янів та вовчка у посівах;
- досить гнучкий етап застосування гербіцидів;
- контроль широкого кола бур'янів;
- підвищена врожайність сільськогосподарських культур;
- мінімальний ризик виникнення фітотоксичності, відсутність стресу після внесення достатньої кількості гербіцидів та відсутність їх післядії, що були застосовані на попереднику;
- інші дуже цінні властивості гібридів, особливо такі як посухостійкість або стійкість до хвороб;
- нова гібридна технологія, яка є універсальною та простою у використанні;
- придатність до застосування у комплексних програмах контролю за бур'янами. Технологія A.I.R.TM - є універсальною технологією нового рівня [41].

Отже, в аграрному секторі, як уже зазначалося вище, важливою складовою інноваційного процесу є виведення і впровадження у виробництво

нових сортів та гібридів сільськогосподарських культур, які б забезпечували високу врожайність, були б пристосованими до вирощування в конкретних кліматичних зонах та витривалими до шкідників і хвороб. Вчені довели, що при використанні високоякісного насіння нового сорту зернових культур – можна додатково отримати 8–10 ц зерна з 1 га посіву навіть за однакових технологічних витрат. Вважаємо, що у подальшому роль та значення нових сортів і гібридів буде зростати, бо як свідчить передовий досвід нові селекційні розробки є найефективнішим та економічно найвигіднішим шляхом збільшення ефективності сільськогосподарських культур.

Варто пам'ятати, що поряд із високою продуктивністю нові сорти містять ще ряд важливих господарських ознак: високу зимостійкість, високу якість зерна, стійкість до екстремальних умов тощо [13].

Згідно даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, внаслідок підвищення ефективності використання нових сортів щороку додатково виробляється більше ніж 20 % продукції землеробства. Розрахунки свідчать, що в Україні саме з цієї причини недобір зерна щорічно перевищує 3,0–3,5 млн т. Поряд з цим, сорт є відносно найдешевшим і доступним способом збільшення якості та врожайності зерна, під час формування якого вагомий вплив здійснюють спадковість, ґрунтово-кліматичні і агротехнічні умови. За розрахунками вчених новий комплексно стійкий сорт озимої пшениці може дати приріст урожаю до 2-3 т/га зерна [4].

Тому, в поєднанні із технологією правильний вибір сорту є одним із визначальних чинників збільшення врожайності. Сучасна вітчизняна наука має достатню кількість виведених високоврожайних сортів та гібридів для різних природно-кліматичних зон. Відпрацьована також і технологічна складова із врахуванням світового досвіду.

Але, зазначимо, що у технологіях виробництва аграрної продукції останніми роками відбуваються значні кардинальні зміни. Інноваційна

концепція розвитку агротехнологій полягає у зниженні енерго- та ресурсомісткості технологічних операцій, біологізації землеробства, оптимізації термінів виконання передбаченого комплексу операцій, забезпеченні екологічності виробництва.

Для підвищення ефективності зернового виробництва важливе значення мають технології, що концентрують новітні досягнення науки та техніки і дають можливість реалізувати потенційну продуктивність сортів та гібридів у відповідності до ґрунтових особливостей і погодних умов для забезпечення високих урожаїв. Сьогодні у світовому землеробстві розробляють, вивчають та впроваджують декілька технологій землеробства – інтенсивну, біологічну та технологію прямої сівби (No-till) [16].

Отже, враховуючи вплив кризових явищ на економіку нашої країни, важливого значення, як зазначалося вище, набуває впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, які будуть адаптовані до зональних природних умов на основі поставлених пріоритетів та інноваційних рішень, що в сукупності із відносно високою урожайністю сільськогосподарських культур змогли б забезпечувати оптимальне та економне використання матеріальних ресурсів та, що дуже важливо, були б екологічно безпечними для навколишнього природного середовища.

Використання ресурсозберігаючих технологій при вирощуванні зернових культур є основою інноваційного розвитку галузі рослинництва, а саме: економія ресурсів, підвищення урожайності зернових культур, вдосконалення якості продукції, підвищення родючості ґрунтів, зменшення залежності урожаю від природних умов [20].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Аналіз економічного механізму досліджуваного господарства дозволив зробити аргументовані висновки та надати конструктивні пропозиції.

1. Сільськогосподарські угіддя досліджуваного підприємства знаходяться в трьох областях: Полтавській, Черкаській та Сумській та 14 районах даних областей. Так, в 2023р. найбільше сільськогосподарських угідь знаходилося в Миргородському районі Полтавської області – 37,0%, в Роменському районі Сумської області – 21,1% та в Чорнухинському районі Полтавської області – 14,7%.

2. Щодо вартісних показників економічної ефективності використання земельних угідь дослідження свідчать, що в розрахунку на 1га ріллі зростає вартість валової продукції та доходу (виручки) від реалізації продукції на 14,5% та на 67,5% відповідно. Проте, відбулося значне зменшення валового і чистого прибутку в розрахунку на 1 га ріллі на 69,8% та на 97% відповідно, що свідчить про неефективне використання земельних ресурсів.

3. Аналіз трудових ресурсів в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що незважаючи на суттєве збільшення площі сільськогосподарських угідь чисельність працівників за період 2021-2023рр. зменшилася на 17,4%. Проте зазначимо, що поряд з цим значно зросла продуктивність праці в підприємстві на 50,6%. Варто зазначити досить негативний момент, незважаючи на суттєве

збільшення продуктивності праці в господарстві значно зменшилася оплата праці одного працівника на 59%.

4. Як свідчить здійснений аналіз структури балансу ТОВ «РАЙЗ-СХІД» у 2023р. найбільшу питому вагу займали оборотні активи – 80,8%, набагато меншу питому вагу займали необоротні активи – 19,2%. У вартісному виразі на протязі досліджуваного періоду 2021-2023рр. прослідковується збільшення вартості необоротних активів з 815 425 тис. грн у 2021р. до 1 208 404 тис. грн у 2023р.

5. Аналіз структури основних засобів ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що в 2023р. в даній структурі найбільшу питому вагу займали транспортні засоби – 66,7%, та машини і обладнання – 30,3%. Проте, в 2021р. ситуація була кардинально протилежною. Так, найбільшу питому вагу в даній структурі займали машини та обладнання – 57,3%, а транспортні засоби лише 35,6%.

6. Аналіз структури грошових надходжень від реалізації товарної продукції в ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що в 2023р. спеціалізація даного підприємства була соняшниково-зерною про що свідчить найбільша питома вага соняшнику (63,9%) та зерна кукурудзи (36,1%) в загальній структурі грошових надходжень підприємства від реалізації товарної продукції. Варто відзначити, що в 2021р. та в 2022р. спеціалізація аналізованого господарства була дещо іншою, а саме питома вага зерна кукурудзи становила 57,1% та 58,9%, а насіння соняшнику – 42,9% та 41,1% відповідно. Тобто спеціалізація підприємства в ці роки була зерново-соняшниковою.

7. Аналіз показників рентабельності ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що збільшення собівартості продукції також знайшло свій негативний відбиток на основних показниках рентабельності виробництва. Так, рентабельність активів за період 2021-2022рр. зменшилася із 30,3% до 2,7% або на 27,6 відсоткових пункти. Також зазначимо негативну тенденцію зниження всіх показників

рентабельності, а саме рентабельності власного капіталу на 71,7 відсоткових пункти, рентабельності реалізованої продукції за прибутком від реалізації на 42 відсоткових пункти, рентабельності реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності на 64,3 відсоткових пункти та рентабельності реалізованої продукції за чистим прибутком на 102,5 відсоткових пункти.

8. Результати дослідження свідчать, що основними культурами які вирощуються в господарстві є зернові, питома вага яких в структурі посівних площ господарства в 2023р. склала 71%. Зазначимо, що у 2021р. їх питома вага була також 71%, а от у 2022р. практично були відсутні посівні площі зернових культур, бо підприємство зосередило своє виробництво на вирощуванні технічних культур, зокрема – соняшнику. Так, питома вага цієї культури у 2021р. становила 99,1%, тобто практично вся посівна площа в господарстві була засіяна лише цією культурою.

9. Валовий збір кукурудзи в 2023р. в порівнянні із 2021р. збільшився на 53,7%. Дане збільшення відбулося як за рахунок підвищення урожайності культури на 32,4%, так і посівної площі на 16,1%. Зазначимо, що рівень товарності кукурудзи є низьким, у 2023р. склав лише 41,1%, дещо вищим він був у 2021р. – 60,1%.

10. Аналізуючи структуру виробничої собівартості і розмір статей витрат на 1 га/1ц кукурудзи дослідженнями встановлено, що найбільшу питому вданій структурі в 2023р. займали інші прямі витрати та загальновиробничі витрати – 52,2% та прямі матеріальні витрати – 45%.

11. Аналіз виробничої собівартості кукурудзи і вплив факторів на її формування свідчить, що в 2023р. в порівнянні із 2021р. витрати виробництва на 1га посіву кукурудзи збільшилися на 12697 грн. Урожайність культури за цей період зменшилася на 20,8 ц/га, а собівартість 1ц збільшилася на 91,98 грн. Здійснений аналіз свідчить, що собівартість кукурудзи зменшилася за рахунок

збільшення витрат на 197,70 грн, та за рахунок зменшення урожайності на 105,72 грн.

12. Аналіз показників економічної ефективності виробництва кукурудзи свідчить, що в 2023р. обсяги реалізації продукції в натуральному виразі зросли на 5,1%, а у вартісному навпаки зменшилися на 39,8%. Позитивним явищем, яке варто відмітити є зменшення собівартості 1ц продукції за аналізований період на 14,6%, але поряд з цим значно зменшилася ціна реалізації за вказаний період, а саме на 42,7%. Отже, за рахунок того, що темпи зменшення ціни реалізації випереджають темпи зменшення собівартості продукції аграрії змогли отримати лише 6 грн прибутку в розрахунку на 1ц продукції і забезпечити її рентабельність на рівні лише 1,6%.

13. Розрахунок точки беззбитковості у вартісному виразі у ТОВ «РАЙЗ-СХІД» свідчить, що при виробництві кукурудзи в обсязі 2026018 ц дане підприємство не отримає ні прибутку, ні збитку. Збільшення ж виробництва кожної додаткової одиниці призведе до збільшення прибутку підприємства.

14. Приклад розрахунку доходу від реалізації продуктів переробки 1 т кукурудзи свідчить, що із однієї тонни зерна кукурудзи отримують 345 кг біоетанолу, 310 кг сухої барди і 345 кг CO₂. Знаючи вартість кожного із продуктів переробки в роботі здійснено розрахунок загального доходу від реалізації даних продуктів переробки, який склав 583 євро. Ціну реалізації зерна кукурудзи взяли за січень-вересень 2024 р. - 5658 грн/т. При курсі 45 грн/є ціна становить 126 є/т. Отже, різниця у вартості зерна і продуктів переробки склала 457 євро на тоні.

15. Розраховано економічний ефект від переробки насіння кукурудзи на біоетанол у розрахунку на 1тонну, із врахуванням того, що собівартість біоетанолу на 75% складається із вартості сировини при ціні 126 євро за 1 т кукурудзи. Отже уся собівартість 1 т кукурудзи становитиме $(126/0,75=168€)$.

Враховуючи, що із однієї тонни отримуємо 345 кг біоетанолу, то собівартість 1т біоетанолу становитиме - 487€ ($168/0,345*1$).

16. Розрахунки свідчать, що прибуток з 1т біоетанолу складає 778 євро, відповідно рівень рентабельності – 159,8%. Так, як в даному господарстві в 2023р. валовий збір зерна кукурудзи становив 290,6 тис. тонн, то можна отримати з даної кількості зерна 100,3 тис. т біоетанолу. Відповідно при собівартості всієї продукції 48,8 млн євро дохід складе 126,8 млн євро, а прибуток становитиме 78 млн євро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аграрії можуть переробляти кукурудзу на біоетанол та лимонну кислоту. (2022). URL: <https://kurkul.com/news/31548-agrariyi-mojut-pereroblyati-kukurudzu-na-bioetanol-ta-limonnu-kislotu>

2. Альбещенко О.С. Європейський досвід забезпечення сталого розвитку аграрного сектора сільських територій. Економіка та суспільство. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-1>

3.Бажана межа. Що таке точка беззбитковості і як її розрахувати. (2021). URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/zhelannyu-rubezh-cho-takoe-tochka-bezubytochnosti-03032021-417610>

4.Бараболя О.В. Яновський Р.О. Врожайність сучасних сортів пшениці м'якої озимої в умовах Кіровоградської області. Аграрні інновації. 2023. № 21. С. 12-21

5. Біла І.П. Організаційно-економічний механізм управління гнучкістю виробничих систем: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Донецьк, 2006. 16 с.

6. Біоетанол: піде навіть кукурудза, яку відвоювали у мишей. (2024). URL: <https://propozitsiya.com/ua/bioetanol-pide-navit-kukurudza-yaku-vidvoyuvaly-u-myshey>

7. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 1: Володимир Іванович Вернадський і Україна. К.: Друкарня НБУВ, 2011. 584 с.

8. Виробництво зернових скоротилось... (2023). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3675809-virobnictvo-zernovih-v-ukraini-torik-skorotilos-na-37-ukab.html>

9. Гаража О.П. Розвиток та напрями підвищення ефективності зерновиробництва сільськогосподарських підприємств України. Економіка та суспільство. 2021. № 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-44>

10. Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С. Внутрішній економічний механізм підприємства : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2021. 228 с.

11. Діброва А.Д., Байдала В.В., Мірзоєва Т.В., Степасюк Л.М., Діброва Л.В., Чміль А.С. Формування стратегії диверсифікації аграрного виробництва через поширення практики вирощування нішевих зернових культур. К. : «ЦП «КОМПРИНТ»», 2024. 320 с.

12. Довгань Л. Є., Дудукало Г. О. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2012. № 48. URL: <http://economy.kpi.ua/uk/node/376>

13. Іваненко Т.Я, Лаврова О.М., Чіж Ю.О. Напрями розвитку зерновиробництва на інноваційній основі. *Економіка і суспільство*. Випуск №6, 2016. С. 65-69

14. Ільчук М.М., Коновал І.А., Барановська О.Д., Євтушенко В.Д. Ринок зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904029>

15. Історія економічних вчень. Підручник. За ред. Тарасевича В. М., Петруні Ю. Є. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 352 с.

16. Інноваційні технології в рослинництві: методичні вказівки до практичних занять і самостійного вивчення дисципліни для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заоч. форм навч. спец. 201

Агрономія; Держ. біотехнол. у-нт; уклад.: А.О. Рожков, Л.М. Поташова. Харків: 2023. 42 с.

17. Кнорринг В. І. Мистецтво управління. Київ: КНЕУ, 2020. 264 с.

18. Козаченко Г. В. Механізм управління у системі економічної безпеки підприємства: призначення, зміст та структура. Вісник Хмельницького національного університету. *Економічні науки*. 2014. № 3(3). С. 25-28.

19. Кравчук Н., Менчинський О., Томчик О. Зростання економічної ефективності зерновиробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21>

20. Макаренко, П., Миколенко, І., & Рєпіна, М. (2022). Інноваційне управління галуззю рослинництва на підприємстві. *Економіка та суспільство*, (44). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-105>

21. Малицький А. А. Структуризація організаційно-економічного механізму управління підприємством торгівлі в умовах ринку. Збірник наукових праць «Торгівля і ринок України». 2019. № 27. С. 198–205.

22. Маркова Н. С. Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком персоналу. *Бізнес-інформ*. 2021. №6. С.200–202. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2012_6_56.pdf

23. Махінько, В. Я. Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком промислового підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*, 2022. №2 (106). С.14-18. <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-2-2>

24. Мисник К.Р. Ефективність виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах України. Економічні дні – 2024: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 10 квітня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. 276 с. С. 120-122

25. Мірошник, Р., & Баглай, І. (2022). Проблеми ринку зернових культур в Україні та шляхи їх вирішення. *Економіка та суспільство*, (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24>

26. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

27. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: www.minagro.gov.ua

28. Паламарчук О. М. Сутність та формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_2/Palamarchuk.pdf

29. Переробка агросировини в енергію: біоетанол. Які потрібні інвестиції та які перспективи? (2022). URL: <https://elevatorist.com/spetsproekt/175-pererobka-agrosirovini-v-energiyu-bioetanol-yaki-potibni-investitsiyi-ta-yaki-perspektivi>

30. Полозова Т. В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості http://librar.org.ua/sections_load.php?business_economic_science&id=6558

31. Проблеми експорту зерна через ЄС та потужностей зберігання в Україні. Головний елеваторний сайт країни. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti>

32. Садеков О. А., Цурик В. В. Управління підприємством в умовах кризи: моногр. Київ: КНЕУ, 2019. 178 с.

33. Сафонова В. Є., Бобров В. Я. Основи ринкової економіки і підприємництва: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Ч.1 К: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 346 с.

34. Семенда Д. К., Семенда О. Вс., Семенда О. В. Сучасний стан та тенденції розвитку ринку технічних культур в Україні. *Агросвіт*. 2019. № 6. С. 65–74. DOI: [10.32702/2306-6792.2019.6.65](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.6.65)

35. Сівозміна і родючість ґрунтів (І. А. ШУВАР. Переваги та недоліки технічних культур для сучасного землеробства. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekspertna-dumka/item/18261-perevahy-ta-nedoliky-tekhnichnykh-kultur-dlia-suchasnoho-zemlerobstva.html>)

36. Сівозміна як підхід до підвищення продуктивності поля. (2024). URL: <https://eos.com/uk/blog/sivozmina/>

37. Сівозміна: агрономічний та економічний аспекти (2020). URL: <https://superagronom.com/articles/358-sivozmina-agronomichniy-ta-ekonomichniy-aspekti>

38. Степасюк Л.М., Степасюк М.О. Диверсифікація агробізнесу через поширення практики вирощування нішевих олійних культур. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67.

39. Степасюк Л.М., Суліма Н.М., Гуцул Т.А. Економіка підприємства. Навчальний посібник. Київ: *НУБіП України*, 2024. 480 с.

40. Технології виробництва біоетанолу. (2019). URL: <https://utc.bio/bioetanolnyj-zavod-ukraine/tehnologiyi-vyrobnycztva-bioetanolu/kukurudza-yak-syrovyna-dlya-bioetanolu/>

41. Технологія A.I.R.TM - універсальна технологія нового рівня. URL: <https://www.syngenta.ua/tehnologiya-airtm-universalna-tehnologiya-novogo-rivnya>

42. Тульчинська С. О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу. *Стратегічні пріоритети*. 2021. № 1(6). С. 98-106.

43. У 2023/2024 МР Україна експортувала 50,8 млн тонн зерна. (2024). URL: <http://agroconf.org/content/u-20232024-mr-ukrayina-eksportovala-508-mln-tonn-zerna>
44. Хоменко, І., Волинець, Л., & Горобінська, І. (2023). Організаційно-економічний механізм функціонування і розвитку підприємств. *Київський економічний науковий журнал*, (1), 86-92. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-1-11>
45. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48 - 58. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102048>
46. Шувар І. А. Переваги та недоліки технічних культур для сучасного землеробства. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekspertna-dumka/item/18261-perevahy-ta-nedoliky-tekhnichnykh-kultur-dlia-suchasnoho-zemlerobstva.html>
47. Як вплинула війна на посівну, пальне, експорт, продбезпеку та елеваторну інфраструктуру АПК. Гаряча агрополітика. URL: <https://agropolit.com/blog/502-yak-vplinula-viyna-na-posivnu-palne-eksport-prodbezpeku-ta-elevatornu-infrastrukturu-apk>
48. Garazha O. (2021) Rozvytok ta napriamy pidvyshchennia efektyvnosti zernovyrobnytstva silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy. [Development and directions of increasing the production efficiency of agricultural enterprises of Ukraine]. *Economy and Society*. Vol. 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-44>
49. N. Sulima, L. Stepasyuk. Economics of enterprise. Textbook. К. «СР «Komprint»». 2024. 365 p.

